Näringsutskottets betänkande 1983/84:24

om kooperationens kapitalförsörjning, m. m. (prop. 1983/84:84)

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1983/84:84 om kooperationens kapitalförsörjning, m. m.,

dels fyra motioner som har väckts med anledning av propositionen,

dels två motioner från allmänna motionstiden.

Propositionen och motionerna redovisas i det följande.

Skatteutskottet och lagutskottet har avgivit yttranden (SkU 1983/84:7 y och 1983/84:10 y, LU 1983/84:2 y och 1983/84:3 y) över propositionen och följdmotionerna (*bilagor 2–5*, s. 36 f.).

Från Lantbrukarnas riksförbund, förening u. p. a., har inkommit två skrivelser om kooperativa allemansfonder och förlagsinsatser.

Sammanfattning

Utskottet godtar regeringens förslag till åtgärder för att underlätta kooperationens kapitalförsörjning. Åtgärderna gör det möjligt för kooperationen såväl att dra till sig externt riskkapital – generellt och specifikt via allmänna pensionsfonden och allemanssparandet – som att öka den interna kapitalförsörjningen.

Utskottet föreslår ett tillägg till regeringens förslag om lindring av dubbelbeskattningen av utdelad vinst. Tillägget innebär att en centralorganisation för kooperativa föreningar vilkas verksamhet i huvudsak avser rörelse får avdragsrätt för utdelning på insatskapital även om centralorganisationen själv inte är kooperativ. Tre motionsyrkanden (m; c; c) som syftar till att den interna kapitalförsörjningen ytterligare skall främjas genom individanknutna skattelättnader för insatsbetalningar (s. k. uppskjuten beskattning) avstyrks med hänvisning till att riskkapital bör byggas upp med beskattade medel; dessutom ifrågasätts det föreslagna avdragets positiva påverkan på kapitalförsörjningen.

En motion (c, s) med förslag att allemansfonder med kooperativ huvudman efter dispens av bankinspektionen skall få placera upp till 75 % av sina medel i förlagsandelsbevis i ekonomisk förening – i stället för upp till 50 % enligt regeringens förslag – tillstyrks. En sådan ordning torde, säger utskottet, ge den profilering av kooperativa kapitalsparfonders verksamhet som är nödvändig för att göra dem till ett attraktivt sparalternativ för

kooperationens medlemmar. Utskottet utvecklar i detta sammanhang grunderna för bankinspektionens dispensgivning. Ett motionsyrkande (c) med innebörd att 400 milj. kr. inom ramen för tillgängliga medel för allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse skall användas för placering i förlagsandelsbevis i kooperativa föreningar avstyrks. Utskottet anser att konkurrensneutralitet bör gälla mellan alternativa placeringsmöjligheter för fondstyrelsen. Två motionsyrkanden rörande arbetskooperation (s; c) avstyrker utskottet med hänvisning främst till pågående arbete inom ramen för delegationen för arbetskooperation. Likaså avstyrker utskottet ett motionsyrkande (c) om ekonomiska resurser för forskning om kooperationen vid högskolorna. Utskottet anser att ett aviserat förslag till åtgärdsprogram från forskningsrådsnämnden bör avvaktas. Sex reservationer har avgetts (enligt förteckning på s. 51).

Proposition 1983/84:84

Huvudsakligt innehåll

Propositionen innehåller bl. a. förslag till lagändringar som syftar till att kooperationens kapitalförsörjning skall förbättras.

I lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar (föreningslagen) föreslås vissa ändringar som skall göra det möjligt för föreningarna att ta till sig riskbärande kapital även från andra än medlemmarna. Detta skall enligt förslaget ske genom särskilda kapitalinsatser (s. k. förlagsinsatser). Förlagsinsatserna skall inta en mellanställning mellan medlemskapitalet och det lånade kapitalet. Insatserna förenas inte med någon rösträtt men med viss insyn i föreningen. Insatserna skall vara bundna i minst fem år.

Vidare föreslås att dubbelbeskattningen av utdelad vinst i ekonomiska föreningar lindras. Detta uppnås genom att avdrag medges för utdelning som har utgått i förhållande till inbetalda insatser. Avdragsrätten omfattar ekonomiska föreningar som i beskattningsavseende är att anse som kooperativa och som huvudsakligen driver rörelse.

Kapitalavkastning i form av ränta eller utdelning på aktier och andelar i ekonomiska föreningar beskattas f. n. som inkomst av kapital även om kapitalet hänför sig till jordbruk eller fastighetsinnehav. Den som driver rörelse skall däremot i princip redovisa ränta och utdelning som inkomst av rörelsen såvida räntan eller utdelningen har influtit från kapital som tillhör rörelsen. I propositionen föreslås att den för rörelse föreskrivna ordningen skall gälla även inom inkomstslagen jordbruksfastighet och annan fastighet.

De föreslagna reglerna om utdelningsavdrag skall tillämpas första gången vid 1985 års taxering. Reglerna om rätt inkomstslag för ränta och utdelning skall däremot gälla först fr. o. m. 1986 års taxering.

Härutöver finns i propositionen förslag till ändringar i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden. Ändringarna syftar till att

möjliggöra för fjärde fondstyrelsen att genom förlagsinsatser satsa kapital i ekonomiska föreningar. Vidare framläggs förslag till bestämmelser som innebär att det nya sparsystemet allemanssparandet utformas så att riskkapital kan förmedlas till kooperationen.

Förslag

Regeringen har – efter föredragning av industriminister Thage G. Peterson –

dels föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar,

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad industriministern har anfört om kooperativ utveckling (s. 57–68).

Regeringen har vidare – efter föredragning av finansminister Kjell-Olof Feldt –

dels föreslagit riksdagen att anta ett av lagrådet granskat förslag till [1] lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

dels föreslagit riksdagen att anta förslag till

2. lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden,
3. lag om ändring i lagen (1983:890) om allemanssparande,
4. lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen,
5. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385).

Lagförslagen finns i propositionen på s. 3–34.

Motionerna

De motioner som har väckts med *anledning av proposition 1983/84:84* är

1983/84:1900 av Nils Åsling (c) och Anders Dahlgren (c), vari hemställs att riksdagen

1. beslutar att medge uppskjuten beskattning på upp till 60 % av den årliga insatsen i kooperativa föreningar,
2. som sin mening ger regeringen till känna vad i övrigt i motionen anförts,

1983/84:2536 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om värdet av ökade insatser för kooperativ verksamhet i samhället,
2. uttalar sig för att inom ramen för tillgängliga medel för fjärde AP-fonden 400 milj. kr. får användas för placering i förlagsandelar i kooperativa föreningar eller bolag ägda av dessa,

3. beslutar att den årliga medlemsinsatsen i kooperativa företag skall ge medlemmen möjlighet till uppskjuten skatteinbetalning med 60 % av insatsen,

4. hos regeringen begär fortsatta initiativ för att underlätta bildandet av arbetskooperativa företag på sätt som angivits i motionen,

5. som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande forskning och utbildning i kooperation,

1983/84:2537 av Sven Eric Lorentzon (m), vari hemställs att riksdagen av regeringen begär förslag om att 60 % av årlig betald insats skall undantas från inkomstbeskattning och upptas till beskattning vid utträde ur föreningen,

1983/84:2538 av Nils Åsling (c) och Roland Sundgren (s), vari hemställs att riksdagen beslutar att allemansfonder med kooperativ huvudman, efter dispens av bankinspektionen, får placera upp till 75 % av fondförmögenheten i förlagsandelsbevis i svensk ekonomisk förening.

De motioner *från allmänna motionstiden* som behandlas här är följande:

1983/84:694 av Ingvar Johnsson m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen uttalar sig för stöd till försöksverksamhet i större skala med småföretagsutveckling i kooperativa företagsformer samt att Trollhättan därvid utses till en av försöksorterna,

1983/84:2108 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), vari – med motivering i motion 1983/84:2107 – hemställs att riksdagen beslutar att ge sin anslutning till vad som i motionen anförts rörande lantbrukskooperationen.

Till den del motionerna avser mera övergripande frågor refereras motiveringen i det närmast följande avsnittet Vissa allmänna synpunkter.

Sammanfattning av vissa allmänna synpunkter

Industriministerns anförande

Förslagen i proposition 1983/84:84 läggs fram mot bakgrund av ett anförande av industriministern, där han översiktligt redovisar sin syn på kooperationens situation och problem.

Kooperationen i Sverige har utvecklats starkt och spelar en viktig roll i det svenska samhället, säger industriministern inledningsvis. En stor del av landets befolkning är som medlemmar, kunder eller anställda engagerade i någon form av kooperativ verksamhet, främst inom konsumentkooperationen med sammanlagt ca 3 miljoner medlemmar, bostadskooperationen med sammanlagt ca 600 000 medlemmar och producentkooperationen – där lantbrukskooperationen är den övervägande delen – med drygt 150 000 medlemmar.

Totalt sysselsatte kooperationen i slutet av 1970-talet ca 165 000 personer, vilket motsvarade ca 5 % av samtliga sysselsatta i Sverige. Dess andel av bruttonationalprodukten var likaledes ca 5 %. Inom enskilda sektorer av näringslivet är kooperationens andel väsentligt högre. Inom livsmedelshandel, bensinhandel och bostadsproduktion är den 20–25 %. Lantbrukskooperationen svarar inom livsmedelsindustriproduktion och skogsproduktion för ca 50 %.

De kooperativa företagen, anför industriministern, utgör således en viktig del av det svenska näringslivet vid sidan av privata företag och samhällsägda företag. Kooperationen har med sin vittomfattande verksamhet ett stort inflytande såväl på den ekonomiska och demokratiska som på den sociala utvecklingen i Sverige. I fråga om principiell grundsyn på kooperationen ansluter sig industriministern till den grundsyn som kooperationsutredningen har redovisat i följande uttalande:

Den kooperativa verksamhetens form förenar individuellt och socialt engagemang med ekonomisk verksamhet på ett sätt som berikar samhället i flera avseenden. Den motverkar klyftor mellan individer och socialekonomiska grupper. Den informerar och levandegör komplicerade ekonomiska sammanhang. Och den fördelar ansvar, initiativ och ekonomiska resultat enligt demokratiska principer.

Kooperationen kan enligt industriministern antas bidra till en effektivisering av det svenska näringslivet. Syftet – att tillgodose medlemmarnas intressen såväl ekonomiskt som ur andra aspekter – har en kvalitetshöjande effekt på produktion och distribution. Detta har positiva effekter på privat och statligt drivna verksamheter som har de kooperativa företagen som konkurrenter.

Industriministern övergår så till att redovisa sin syn på de problem och möjligheter som ligger i den framtida utvecklingen av kooperationen.

Kooperationens starka utveckling kan, anför industriministern, också medföra risker på vissa områden, särskilt områden där marknadsdominansen är framträdande. Stordrift och anpassning och kanske samarbete med statliga och privata företag kan riskera att gå så långt att det strider mot medlemsintresset. Större delen av de kooperativa företagen arbetar nu på stagnerande marknader. Detta ställer kooperationen inför ett svårt val mellan ny inriktning mot expansiva sektorer utanför medlemmarnas näraliggande intressen och engagemang, och anpassning till den krympande marknaden med minskad betydelse för den kooperativa verksamheten som följd.

Industriministern påpekar samtidigt att nya kooperativa verksamheter under senare år har utvecklats för att sköta vissa gemensamma angelägenheter, t. ex. för att lösa uppgifter som helt eller delvis ombesörjs av samhället.

Den etablerade kooperationen har enligt industriministern ett ansvar för att hålla de kooperativa idéerna levande inom den egna verksamheten. Men den har dessutom en uppgift att stödja utvecklandet av nya fristående

kooperativ. Kooperativ verksamhet kan emellertid aldrig skapas utifrån. Den måste initieras och byggas upp av dem som har intresse och behov av den kommande kooperativa verksamheten. Samhällets uppgift, anför industriministern, skall inte vara att styra eller dra upp riktlinjer för kooperationen. Samhällets uppgift bör vara att skapa sådana villkor för kooperativ verksamhet att denna blir ett reellt alternativ.

Det är enligt industriministern av väsentligt allmänt intresse att de kooperativa föreningarna kan utvecklas jämsides med näringsverksamhet som bedrivs i andra former. Propositionens förslag har som övergripande mål att de kooperativa föreningarna så långt möjligt skall ges i jämförelse med andra företagsformer likvärdiga möjligheter.

Synpunkter i motionerna

De motioner som har väckts med anledning av propositionen utvecklar endast i begränsad omfattning allmänna synpunkter på kooperationen.

Centerpartiet anför i sin partimotion 1983/84:2536 att kooperationen i en tid med allt snabbare förändringar av ekonomiska, tekniska och sociala förhållanden med ökande risker för sårbarhet, främlingskap och anonymitet kan få en allt större betydelse. Nödvändigheten av en stabil utveckling av den privata sektorn i samhällsekonomin, men med en samtidig återhållsamhet med de offentliga utgifterna utan att man gör avkall på en rättvis fördelningspolitik, kan, enligt motionärerna, ge den kooperativa idén en central funktion. Kooperationens erfarenhet av demokratisk styrning av ekonomisk verksamhet kan ge värdefulla bidrag till utvecklingen av en ökad ekonomisk demokrati i näringslivet och en ökad politisk demokrati inom främst kommunala verksamhetsområden. Dessutom kan kooperationen med sin uppbyggnad utgöra ett alternativ till den traditionella föreställningen om arbete och kapital som motsatta intressen. Den snabba strukturomvandlingen ställer ökade krav på flexibilitet, anpassningsförmåga och stabilitet, inte bara i näringslivet utan även i samhällsekonomin i stort. Detta ökar i sin tur kraven på demokratisering och decentralisering av både näringsliv och samhälle. Det bör därför, menar motionärerna, vara naturligt och angeläget att lägga en god grogrund för ett livskraftigt kooperativt alternativ som ett komplement till privata och samhälleliga initiativ inom samhällets olika områden.

Den kooperativa idén med sin utgångspunkt att engagera människor till samverkan kan vara ett viktigt instrument för att bryta nya vägar inom ramen för en decentraliserad, socialt anpassad och miljöanpassad marknadsekonomi, anför motionärerna, och understryker mot den bakgrunden vikten av att kooperativ verksamhet främjas.

Utskottet

Vissa allmänna synpunkter

Utskottet finner det vara av värde att en samlad syn på kooperationen och dess roll i samhället nu presenteras i en proposition till riksdagen.

De kooperativa företagen utgör, som industriministern framhåller, vid sidan av privata och samhällsägda företag en viktig del av det svenska näringslivet. Kooperationen har ett stort inflytande på den ekonomiska och sociala utvecklingen och tillgodoser väsentliga demokratiska värden. Kooperationen kan bidra till en effektivisering av näringslivet bl. a. genom att verka för högre kvalitet inom produktion och distribution. Kooperationen har visat att ekonomisk effektivitet och demokrati väl låter sig förenas. Dess erfarenheter kan utnyttjas i utvecklingen för ökad ekonomisk demokrati. I den nu aktuella utvecklingen ligger att den kooperativa verksamhetsformen utnyttjas för uppgifter som eljest helt eller delvis sköts av samhället. S. k. arbetskooperativa företag är en annan intressant utvecklingslinje. Utskottet vill understryka att kooperationen ger ett positivt bidrag till den svenska ekonomin och det svenska samhällslivet. Därmed ställer sig utskottet bakom propositionens grundläggande tankegångar om värdet av den kooperativa verksamhetsformen. Det innebär också att utskottet anser det viktigt att samhället slår vakt om denna verksamhetsform och ger den goda möjligheter till fortsatt utveckling. Det omfattande utredningsmaterial som har kommit fram som ett resultat av kooperationsutredningens arbete och remissbehandlingen av dess huvudbetänkande har visat att samhällsåtgärder till stöd för den kooperativa verksamhetsformen är av vital betydelse för dess fortsatta utveckling.

Utskottet konstaterar således med tillfredsställelse att förslag med detta syfte nu läggs fram. Utskottets ställningstagande till de enskilda förslagen redovisas senare i betänkandet. I detta sammanhang begränsar sig utskottet till att ställa sig bakom det övergripande mål för förslagen som anges i propositionen, nämligen att de kooperativa föreningarna så långt möjligt skall ges förutsättningar likvärdiga med dem som gäller för andra företagsformer. Utskottet anser att detta är viktigt som riktpunkt för de åtgärder som skall underlätta den kooperativa utvecklingen. Som framhålls i propositionen innebär emellertid en sådan princip inte att de villkor som erbjuds olika företagsformer skall vara identiska. Utskottet vill också understryka industriministerns uttalande att samhället inte skall styra eller dra upp riktlinjer för kooperationen. Samhällets uppgift bör vara att skapa förhållanden som gör en kooperativ utveckling möjlig.

I partimotionen 1983/84:2536 (c) redovisar centerpartiet sin grundläggande syn på den kooperativa verksamhetsformen (se s. 6). Centerpartiet ser enligt motionen med tillfredsställelse att det omfattande utredningsarbetet om kooperationen har resulterat i en proposition men konstaterar att flera av de förslag och slutsatser som kooperationsutredningen presenterat har

åsidosatts eller avvisats, exempelvis förslagen om uppskjuten beskattning av de stadgeenliga insatserna och införande av en särskild kapitalfond. Centerpartiet anser därför att regeringens förslag är otillräckliga. I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om värdet av ökade insatser för kooperativ verksamhet i samhället.

Den allmänna syn på kooperationen som kommer till uttryck i ifrågavarande del av partimotionen 1983/84:2536 (c) ansluter sig väl till de grundläggande tankegångar som förs fram i propositionen och som utskottet här har ställt sig bakom. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att staten genom ökade insatser för kooperativ verksamhet skapar en god grogrund för ett livskraftigt kooperativt alternativ som ett komplement till privata och samhälleliga initiativ inom samhällets olika områden.

Utskottet konstaterar dels att det i propositionen på en rad väsentliga punkter läggs fram förslag med detta syfte, dels att industriministern i avsnittet om kooperativ utveckling pekar på flera olika initiativ som har tagits eller avses bli tagna när det gäller bl. a. forskning om kooperationen, arbetskooperation och samverkansorgan för kooperativ utveckling. Utskottet utgår från att resultatet av detta arbete i lämplig form redovisas för riksdagen tillsammans med de förslag till åtgärder från riksdagens sida som det fortsatta arbetet eventuellt kan föranleda.

Vad nu har anförts innebär att motion 1983/84:2536 (c) i allt väsentligt blir tillgodosedd i berörd del. Något särskilt uttalande av riksdagen i enlighet med yrkandet i motionen finner utskottet inte påkallat.

Frågan om uppskjuten beskattning av stadgeenliga insatser – som är föremål för ett särskilt yrkande i motion 1983/84:2536 (c) – behandlar utskottet senare i detta betänkande (s. 21 f.).

Motion 1983/84:2108 (c) rör lantbrukskooperationen. Motionärerna påpekar bl. a. dess värde för konsumenterna, dess viktiga roll inom jordbrukspolitiken och dess lämplighet som samarbetsform för lantbrukarna. Mot bakgrund av kritik som under senare tid bl. a. näringsfrihetsombudsmannen och statens pris- och kartellnämnd har riktat mot lantbrukskooperationen vill motionärerna att statsmakterna skall göra ett klarläggande uttalande om lantbrukskooperationens roll i samhället och dess betydelse för uppnåendet av de jordbrukspolitiska målen. Motionärerna hemställer att riksdagen ger sin anslutning till vad de har anfört om lantbrukskooperationen.

Det är uppenbart att de kooperativa samarbetsformerna på det hela taget har haft stor positiv betydelse för utvecklingen inom jordbrukssektorn. Vad gäller konkurrensfrågorna begränsar sig utskottet till att, i likhet med vad som anförs i propositionen, konstatera att konkurrenslagstiftning och annan ekonomisk lagstiftning gäller för kooperationen liksom för näringslivet i övrigt. Något uttalande av den innebörd motionärerna föreslår finner utskottet inte att riksdagen har anledning att göra. Motion 1983/84:2108 (c) avstyrks sålunda.

Kapitalförsörjning

Inledning

I propositionen redogörs översiktligt för kooperationens nuvarande finansieringsprinciper och för dess finansiella situation i stort.

Självfinansiering är den grundläggande kooperativa finansieringsprincipen. Medlemmarna skall alltså själva skjuta till det kapital föreningen behöver. Det primära egenkapitalet utgörs av medlemmarnas obligatoriska kapitalinsatser, medlemsinsatserna. Genom ackumulering av överskotten av föreningens verksamhet – vilka till viss del hålls kvar inom föreningen i stället för att delas ut till medlemmarna – tillskapas därutöver efter hand ett kollektivt egenkapital.

Möjligheterna för kooperationen att dra till sig riskbärande kapital från personer utanför medlemskretsen och från det institutionella sparandet, dvs. kapitalmarknaden, är formellt stängda, eftersom lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar (föreningslagen) begränsar insatskapitalet till medlemskretsen.

Självfinansieringsprincipen har en fördel i det att den hävdar det kooperativa oberoendet. Den har emellertid också nackdelar. Den förutsätter – under inflation – kontinuerligt ökade insatser. Den kan medföra en målkonflikt så till vida att höga redovisade överskott, nödvändiga för att uppnå en tillfredsställande konsolidering, kan strida mot kooperativets intresse i den mån överskotten härrör från de egna medlemmarnas ekonomiska aktivitet i föreningen.

De kooperativa företagens soliditet har traditionellt varit lägre än övriga företags. Under 1970-talet har soliditeten i det svenska näringslivet överlag utvecklats negativt. I de kooperativa företagen har den emellertid sjunkit snabbare än i övriga företag. Ett behov av ökad försörjning med riskkapital finns därför bland de kooperativa företagen för att de skall kunna möta kommande krav på expansion och omstruktureringar och ha en sådan finansiell uppbyggnad som ger större uthållighet i lågkonjunkturer. Behovet av soliditetshöjning gäller generellt för det svenska näringslivet men är relativt sett större i kooperationen än inom övriga företagssektorer.

Samhället har vidtagit ett flertal stimulansåtgärder för att förbättra näringslivets försörjning med riskkapital. Dessa åtgärder har emellertid nästan uteslutande riktat sig till det enskilda näringslivet, företrädesvis börsbolagen. Sådana stimulansåtgärder är bl. a. den s. k. Annellagstiftningen, allmänna pensionsfondens aktieplaceringar, skattefondssparandet samt lindringen i dubbelbeskattning för ej börsnoterade företag.

Mot denna bakgrund lägger regeringen i propositionen fram förslag som syftar till att underlätta kooperationens försörjning med riskkapital. Förslagen rör såväl extern som intern egenkapitalförsörjning med tyngdpunkt på den förstnämnda.

Utskottet redovisar i det följande sitt ställningstagande till förslagen och

till de motionsyrkanden som direkt eller indirekt knyter an till dessa. Utskottet vill dock redan här ansluta sig till de grundläggande tankegångarna i propositionen i denna del. Det gäller både utgångspunkten för förslagen – att kooperationen är underförsörjd med egenkapital och att behovet av en ökad försörjning med riskkapital är relativt större inom kooperationen än inom övriga företagssektorer – och riktpunkten för förslagen – att kapital bör ställas till kooperationens förfogande på i huvudsak samma villkor som gäller för näringslivet i övrigt.

Riskkapital till kooperationen genom förlagsinsatser

Som har framgått av redogörelsen i det föregående har det hittills varit omöjligt för kooperativa föreningar att, med bibehållande av föreningens status, låta andra än medlemmarna satsa riskbärande kapital. Regeringen anser att det nu bör tillskapas en sådan möjlighet och föreslår vissa ändringar i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar som medger att andra än medlemmarna i föreningen kan göra särskilda kapitalinsatser, s. k. förlagsinsatser.

Förlagsinsatsernas sammanlagda belopp får enligt förslaget uppgå till högst summan av gjorda medlemsinsatser. Varje förlagsinsats skall vara bunden i föreningen i minst fem år och ha en uppsägningstid av minst två år. Med förlagsinsatserna skall följa rätt till utdelning. Föreningen skall med den som har tillskjutit en förlagsinsats kunna avtala om högre avkastning än som enligt lagen är tillåten i fråga om medlemsinsats. Avtal skall också kunna träffas om att förlagsinsatserna skall ha förtur till insatsränta framför medlemskapitalet. I övrigt avses att förlagsinsatserna skall ha en mellanställning mellan det lånade kapitalet och medlemsinsatserna sålunda att vid föreningens upplösning förlagsinsatserna skall återbetalas före medlemsinsatserna men endast i den mån överskott finns sedan samtliga borgenärer har fått sitt.

Innehavarna av förlagsandelar har enligt förslaget inte rösträtt på föreningsstämman och äger inte heller rätt till representation i styrelsen. Inflytandet i föreningen inskränker sig för förlagsandelshavarnas del till en rätt att klandra stämmobeslut samt en rätt att, om förlagsandelarna representerar minst en tiondel av det totala insatskapitalet, påkalla att en särskild revisor utses.

Förslaget till ändringar i föreningslagen har inte mött någon erinran från lagutskottets sida.

Näringsutskottet konstaterar, i likhet med lagutskottet, att införandet av förlagsinsatser utgör ett nytt inslag inom kooperationen som bryter mot den gällande principen att behovet av egenkapital i rörelsen tillgodoses genom medlemsinsatser och fonderade överskott.

Den föreslagna formen för försörjning med externt riskbärande kapital förutsätter därför en principiell omorientering inom kooperationen liksom

också från kapitalmarknadens sida. Utskottet noterar att kooperationen, såväl i utredningen som vid remissbehandlingen, har ställt sig bakom förslaget och att detta också bland övriga remissinstanser över lag har bemötts positivt.

I det föregående har utskottet uttalat sitt stöd för de grundläggande tankegångar som ligger bakom regeringens förslag. Kooperationens behov av ökad försörjning med riskkapital är den gemensamma utgångspunkten för förslagen. De åtgärder som regeringen nu föreslår i syfte att underlätta den interna kapitalbildningen (se s. 20) kommer att verksamt tjäna detta syfte. Det är emellertid risk för att företagens internt genererade kapital ändå kommer att vara otillräckligt för att ge den soliditetshöjning som behövs. Möjligheterna att uppnå detta sammanhänger därför i hög grad med frågan om metoder för att till kooperationen kanalisera riskkapital från andra än medlemmarna. Utskottet delar i likhet med lagutskottet regeringens uppfattning att det i föreningslagen bör införas en möjlighet för föreningarna att låta andra än föreningsmedlemmar satsa riskbärande kapital genom s. k. förlagsinsatser.

Det sammanlagda beloppet av förlagsinsatser i en förening bör, i enlighet med regeringens förslag, få uppgå till högst summan av inbetalda medlemsinsatser. Detta utgör enligt utskottets mening en väl balanserad avvägning mellan behovet av att förlagsinsatskapitalet inte får en alltför låg nivå och önskemålet att det inte skall bli det dominerande insatskapitalet i föreningen.

De kooperativa grundprinciperna innebär vissa restriktioner i villkoren för insatser av egenkapital. Viktigt är att kapitalinsatsen inte grundar något formellt inflytande. Rösträtten är kopplad till medlemskapet. Andra restriktioner ligger i att insatserna binds till det nominella värdet utan möjlighet till värdestegring och i att handel med kooperativa andelar inte förekommer. De kooperativa föreningarna har vidare inte till ändamål att ge avkastning på satsat kapital. Eventuella överskott av den kooperativa verksamheten skall, sedan hänsyn har tagits till bl. a. föreningarnas konsolideringsbehov, fördelas i första hand genom återbäring och efterlikvider. Dessa restriktioner för det kooperativa egenkapitalet står i motsättning till kapitalplacerares traditionella mål och kapitalmarknadens funktion, som bestäms av krav på förräntning, säkerhet, inflytande och realiserbarhet. Särskilda överväganden görs därför i propositionen när det gäller de föreslagna förlagsinsatsernas rättsliga ställning.

Industriministern anför på denna punkt att det inte kan komma i fråga att ge reglerna om förlagsinsatser en sådan utformning att de kooperativa grundprinciperna äventyras. Å andra sidan måste förlagsinsatserna givetvis förenas med sådan ställning och sådana förmåner att det blir attraktivt att satsa riskbärande kapital i ekonomiska föreningar.

Lagutskottet har i sitt yttrande 1983/84:2 y påpekat att förslaget i propositionen innebär att innehavare av förlagsandelar får en i viss mån svag ställning och under ogynnsamma förhållanden kan få svårt att rädda något av

värdet av sina kapitalinsatser. Detta sammanhänger med, förutom det bristande inflytandet i föreningen, att till följd av förlagsinsatsernas natur av egenkapital i föreningen de som tillskjutit sådana får en sämre ställning än vanliga borgenärer. Den föreslagna ordningen innebär sålunda vissa risker för förluster till följd av misstag om vilken rättslig ställning som följer med innehavet av en förlagsinsats. I likhet med lagutskottet noterar näringsutskottet att det, som industriministern framhåller i propositionen (s. 49), dock inte kan göras gällande att en förlagsinsats i något avgörande hänseende ges en svagare ställning än vad som motiveras av karaktären av riskbärande eget kapital och som är nödvändigt med hänsyn till önskemålet att föreningarnas kooperativa natur skall bibehållas. Som lagutskottet påpekar torde förlagsinsatserna också komma att utnyttjas främst av institutionella kapitalplacerare.

Utskottet delar regeringens uppfattning att tvingande regler inte bör uppställas beträffande utdelning på förlagsinsatser, varken i vad gäller avkastningens nivå såsom nu är fallet i fråga om utdelning på medlemsinsats eller på annat sätt. Detta ger, menar utskottet, den nödvändiga förutsättningen för att förlagsinsatserna skall kunna bli attraktiva på kapitalmarknaden.

Enligt utskottets mening innebär regeringens förslag sammanfattningsvis när det gäller förlagsinsatsernas rättsliga ställning en väl avvägd lösning på förräntnings- och inflytandefrågorna som torde kunna tillfredsställa såväl kooperationen som de sparar- och investerarkategorier som kan komma att satsa kapital i förlagsinsatser. Utskottet ansluter sig därmed till regeringens förslag till preciseringar vad gäller rättigheter och skyldigheter som bör knytas till förlagsinsatserna i fråga om bindningstid, utdelning, inlösen, återbetalning, överlåtelse, inflytande m. m. och som har intagits i 16–19 §§ i förslaget till lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) har i en skrivelse fäst näringsutskottets uppmärksamhet på vissa uttalanden i propositionen om utdelningen på förlagsinsatser som borde förtydligas när de ses i relation till föreningslagens bestämmelser om utdelning. Lagutskottet har tagit upp LRF:s synpunkter i ett kompletterande yttrande (LU 1983/84:3 y). Näringsutskottet hänvisar till detta yttrande för en närmare beskrivning av det problem som LRF behandlar i sin skrivelse.

Lagutskottet understryker i sitt yttrande att avkastningen på förlagsinsatserna inte skall utgå i form av årlig ränta utan i form av utdelning ur årsvinsten sedan obligatorisk avsättning har skett till bundet kapital och för konsolideringsändamål. Föreningen har därför ingen möjlighet att avtala om att avkastning årligen skall utbetalas med ett fast procentuellt belopp. Eftersom ett avtal om framtida utdelning inte är rättsligt bindande kan föreningen vidare inte träffa avtal om vare sig att utdelning årligen skall ske oavsett vinst eller att utdelning skall ske från tillgänglig vinst med ett fastställt procentuellt belopp. Det är föreningsstämman, anför lagutskottet, som har att årligen

besluta om storleken av en utdelning, och stämman kan inte genom föreskrift i stadgarna avhända sig denna uppgift.

Lagutskottet utvecklar härefter hur en förening kan förfara för att på andra sätt än genom en garanterad avkastning ge förvärvare av förlagsandelsbevis en så långt möjligt betryggande säkerhet för att avsedd avkastning på förlagsandelarna kommer att lämnas.

Lagutskottet pekar sålunda på möjligheten att i stadgarna reglera grunderna för fördelningen av uppkommen vinst. Det är möjligt att ange att fritt eget kapital skall efter obligatorisk avsättning och så långt det räcker tas i anspråk för insatsutdelning. Vidare kan föreskrivas att förlagsinsatserna skall ha företrädesrätt till den årliga utdelningsbara vinsten upp till visst högsta tak framför utdelning på medlemskapitalet och före avsättning till gottgörelse i form av återbäring eller efterlikvid. Om det i stadgarna har tagits in sådana föreskrifter bör, enligt lagutskottet, i andelsbeviset kunna anges att med förlagsinsatsen följer företrädesrätt till årlig vinstutdelning intill ett årligt belopp som högst motsvarar diskontot med tillägg av visst antal procentenheter beräknat på förlagsinsatsernas kapitalbelopp före utdelning på medlemsinsatskapitalet och före avsättning till återbäring eller efterlikvid.

Näringsutskottet ansluter sig till lagutskottets förtydliganden och resonemang – även i här icke refererade delar – och har inget att tillägga utöver detta. Till frågan om bankinspektionens förutsättningar att kunna ge dispens för vissa kapitalsparfonder att placera större belopp i förlagsinsatser återkommer utskottet längre fram.

Vad gäller potentiella placerare av medel i förlagsandelsbevis vill utskottet peka på följande.

I propositionen föreslås (s. 185 och 188) att allmänna pensionsfonden genom fjärde fondstyrelsen och fondbolag inom ramen för allemanssparandet skall kunna förvärva förlagsandelsbevis i ekonomisk förening. Riksdagens beslut om löntagarfonder innebär bl. a. att fondmedel kan placeras som riskkapital i ekonomisk förening. Härutöver vill utskottet också nämna möjligheterna för banker och försäkringsbolag att förvärva förlagsandelsbevis. 54 § lagen (1955:183) om bankrörelse ger grundreglerna för vad bankaktiebolag för egen räkning får driva handel med eller förvärva. Förutom guld, mynt, växlar, checkar, anvisningar och obligationer ingår häri förlagsbevis och andra för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar. Det sistnämnda omfattar enligt bankinspektionens praxis löpande skuldebrev. Till den del förlagsandelsbevis i ekonomisk förening utges som löpande andelsbevis, dvs. löpande skuldebrev i enlighet med bestämmelserna i 16 § i regeringens förslag till lag om ändring i föreningslagen, kan således bankaktiebolag förvärva sådana förlagsandelsbevis. Om förlagsandelsbevis har karaktär av enkelt skuldebrev enligt samma bestämmelser föreligger en förvärvsmöjlighet med stöd av bestämmelsen i 55 § tredje stycket lagen om bankrörelse. Enligt denna får bankbolag, som har tillstånd att driva

fondkommissionsrörelse, för att underlätta rörelsen i samband därmed förvärva bl. a. andel i ekonomisk förening. Enligt utskottets mening kan det vara lämpligt att frågan om eventuellt förtydligande av förlagsandelsbevisens ställning i nu berörda avseenden prövas vid den översyn av banklagstiftningen som kommer att göras i anslutning till de väntade förslagen från banklagsutredningen.

Motsvarande bestämmelser som nu har redovisats avseende bankaktiebolag finns för sparbanker i 23 och 24 §§ lagen (1955:416) om sparbanker och för föreningsbanker i 31 och 32 §§ lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen.

Vad slutligen gäller försäkringsbolag föreskriver 7 kap. 17 § försäkringsrörelselagen (1982:713) att sådant bolag inte utan försäkringsinspektionens medgivande får äga andelar i en aktiefond eller i annan juridisk person än aktiebolag. Förlagsandelsbevis i ekonomisk förening torde kunna förvärvas med stöd av den anvisade dispensmöjligheten.

I likhet med lagutskottet vill näringsutskottet avslutningsvis erinra om att kooperationsutredningen nyligen har lagt fram förslag till en helt ny lag om kooperativa föreningar (SOU 1984:9). De nu föreslagna ändringarna är därför i viss mån av provisorisk karaktär. Näringsutskottet utgår liksom lagutskottet ifrån att, om det vid tillämpningen av den nya ordningen skulle visa sig att lagen har brister eller i något hänseende visar sig mindre ändamålsenlig, en komplettering kommer att ske i samband med beredningen av kooperationsutredningens förslag.

Med det nu sagda tillstyrker näringsutskottet regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar.

Medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i kooperationen

I propositionen föreslås att kollektivt egenkapital skall kunna tillföras kooperationen genom att allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse skall få placera medel som riskkapital också i ekonomiska föreningar. Närmast skulle därvid placeringar i form av förlagsinsatser komma i fråga.

Den föreslagna utvidgningen av fjärde fondstyrelsens placeringsområde förutsätter en ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden. I propositionen föreslås att riksdagen skall anta ett sådant förslag till ändring i lagen. Lagförslaget innefattar också att fjärde fondstyrelsen kompletteras med två ledamöter jämte suppleanter utsedda av regeringen på förslag av rikssammanslutningar inom kooperationen.

Utskottet delar regeringens uppfattning att också kooperationen bör kunna tillföras kollektivt egenkapital. Flera institutionella lösningar för detta kan tänkas. Kooperationsutredningen diskuterar i sitt betänkande för- och nackdelar med ett antal olika förslag. Regeringen har valt att föreslå en anknytning till allmänna pensionsfonden via fjärde fondstyrelsen. Utskottet anser att detta är en bra lösning. Placering av fondmedel i kooperativa

företag står i god överensstämmelse med de riktlinjer som gäller för fjärde fondstyrelsens placeringar – att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning. Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses. En utvidgning av fondens placeringsområde till att omfatta också riskkapital till kooperativa föreningar innebär att sådana placeringar får konkurrera med andra placeringsalternativ och underkastas samma krav på god avkastning.

Utskottet anser att detta är en viktig princip. Någon särbehandling av riskkapitalplaceringar i kooperativa föreningar bör inte komma i fråga, utan kapital bör – i enlighet med vad som anförs i propositionen – ställas till kooperationens förfogande på i huvudsak samma villkor som gäller för näringslivet i övrigt. Utskottet anser det mot denna bakgrund vara en lämplig organisatorisk lösning att kollektivt egenkapital tillförs kooperationen via allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse. Härför talar också, som påpekas i propositionen, den administrativa fördel som ligger i att en befintlig organisation kan utnyttjas. Utskottet tillstyrker alltså regeringens förslag i denna del.

Den i propositionen föreslagna utökningen av fjärde fondstyrelsen framstår som en naturlig följd av att dess placeringsområde utvidgas. Förslaget tillstyrks således även i denna del av utskottet.

I 35 § förslaget till lag om ändring i lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden gör utskottet en redaktionell ändring.

I propositionen konstaterar regeringen att fjärde fondstyrelsens medelsram f. n. är 1 850 milj. kr. Ramen har utvidgats i olika omgångar från det ursprungliga beloppet 500 milj. kr. Den föreslagna utvidgningen av fjärde fondstyrelsens placeringsområde kräver enligt propositionen f. n. inte någon ökning av fondstyrelsens medelsram.

Detta uttalande har uppmärksammats i motion 1983/84:2536 (c) liksom det faktum att inte heller någon avsättning av medel för kooperationen inom nuvarande medelsram för fonden föreslås. Enligt motionärerna kommer kooperationen enligt regeringens förslag att tvingas konkurrera med det spekulativa vinstmomentet för allmänna pensionsfondens placering av medel i börsbolag. Vid en fortsatt positiv utveckling på börsen skulle det därför vara uppenbar risk för att de kooperativa förlagsinsatserna inte framstår som ett tillfredsställande placeringsalternativ. För att kooperationen inte skall sättas i "strykklass" i förhållande till börsbolag när det gäller allmänna pensionsfondens medelsplacering bör, enligt motionärerna, riksdagen uttala sig för att, inom ramen för tillgängliga medel för fjärde fondstyrelsen, 400 milj. kr. får användas för placering i förlagsandelar i kooperativa föreningar eller bolag ägda av dessa.

Utskottet har i det föregående erinrat om att de placeringar som fjärde fondstyrelsen gör skall tillgodose kraven på god avkastning och uttalat att

fondens placeringspolitik inte skall innefatta någon särbehandling av placeringar i kooperativa föreningar. Att, som motionärerna vill, specialdestinera visst belopp inom ramen för tillgängliga fondmedel för sådana placeringar skulle stå i strid mot denna av utskottet förordade konkurrensneutralitet mellan olika placeringsalternativ. Utskottet vill också påpeka att ett uttalande av riksdagen i frågan av den innebörd som motionärerna föreslår inte skulle vara rättsligt bindande för fjärde fondstyrelsen. Härför skulle krävas en ändring i lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden. Utskottet avstyrker således motion 1983/84:2536 (c) i ifrågavarande del. Utskottet noterar emellertid uttalandet i propositionen (s. 40) att vid framtida prövning av tillskott till fjärde fondstyrelsen hänsyn skall tas till att fondstyrelsen har fått en ny placeringsmöjlighet.

Riskkapital till kooperationen genom allemanssparandet

Allemanssparandet, som införs den 1 april 1984, innebär bl. a. att näringslivet förses med riskkapital genom sparande i kapitalsparfonder. Huvuddelen av fondmedlen skall placeras i börsregistrerade svenska aktier. Vidare får 25 % av fondmedlen placeras i statspapper. Visst utrymme, högst 10 % av fondförmögenheten, ges också för placering i icke börsregistrerade aktier. Bankinspektionen kan, om det finns särskilda skäl, medge att detta procenttal överskrids.

I propositionen föreslås att den kvot på 10 % av fondförmögenheten i en kapitalsparfond som får placeras i icke börsregistrerade aktier skall få utnyttjas också för placering i förlagsinsatser i svensk ekonomisk förening.

Utskottet ställer sig positivt till detta förslag. Utskottets bedömning bottnar i samma principiella inställning som regeringen ger uttryck för i propositionen. Kooperationens ekonomiska föreningar bör ges samma möjligheter som näringslivet i övrigt att få tillskott i sin riskkapitalförsörjning från det skattestimulerade hushållssparandet.

Enligt propositionen skall de nya bestämmelserna i lagen (1983:890) om allemanssparande träda i kraft den 1 april 1984. Utskottet föreslår att ikraftträdandet i stället bestäms till tre veckor efter den dag då lagen utkommer från trycket i Svensk författningssamling, analogt med vad som föreslås bl. a. för de nya bestämmelserna i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar. Med den ändringen tillstyrker utskottet regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1983:890) om allemanssparande.

I propositionen utvecklas vidare grunderna för hur bankinspektionens dispensmöjlighet skall kunna utnyttjas för att i vissa fall möjliggöra att en större andel av fondmedlen än 10 % placeras i förlagsandelar. Bakgrunden till detta är att de kooperativa organisationerna har förklarat att de har ett starkt intresse av att starta kapitalsparfonder under förutsättning att en väsentlig del av fondförmögenheten kan placeras som riskkapital i ekonomiska föreningar.

Frågan om man kan tillåta att en större andel av fondmedlen placeras i förlagsandelar är enligt propositionen främst avhängig av möjligheterna att andelarna fortlöpande kan värderas. Den som sparar i en kapitalsparfond får nämligen rätt till andel i fondens vid varje tidpunkt beräknade värde. Fondbolaget, som förvaltar kapitalsparfonden, är skyldigt att fortlöpande beräkna andelarnas värde. Detta sker med ledning av marknadsvärdet på de olika värdepapper som fonden har förvärvat. För förlagsandelsbevisen, som inte köps och säljs på någon börs, är förutsättningarna för beräkning av marknadsvärdet helt andra än de som gäller för aktier. I propositionen redogörs (s. 189) för hur värderingen beräknas gå till enligt vad företrädare för kooperationen har uppgivit. Med hänsyn till vad som har framkommit härom bör det enligt propositionen vara möjligt att i särskilda fall medge att en högre andel av medlen i en kapitalsparfond än 10 % får placeras i förlagsandelsbevis. En förutsättning för dispens bör vara att placering sker i förlagsandelsbevis med fast avkastning. Dispens bör dock inte ges för högre andel än 50 % av fondförmögenheten. I propositionen understryks att det, på grund av kravet på riskspridning, också i dessa dispensfall gäller att högst 10 % av fondförmögenheten får placeras i en och samma förening. Dispensen är avsedd att ges för sådana kapitalsparfonder som enligt fondbestämmelserna skall inrikta sina placeringar på företag inom kooperationen. Det är alltså fråga om kapitalsparfonder som kommer att förvaltas av fondbolag knutna till Kooperativa förbundet (KF), LRF eller andra organisationer inom kooperationen. Dispensen får ges formen av ett undantag från 10-procentsgränsen för icke börsregistrerade värdepapper, dvs. inte endast förlagsandelsbevis utan även t. ex. aktier. För dispensen bör dock normalt gälla att av de 50 % av fondförmögenheten som får placeras i sådana värdepapper högst 10 procentenheter får placeras i icke börsregistrerade aktier.

Med hänsyn både till värdet av mångfald inom systemet med allemansfonder och till behovet av att kooperationens kapitalförsörjning förbättras ser utskottet positivt på tillkomsten av kapitalsparfonder knutna till kooperationen. Sannolikt är det, som påpekas i propositionen, en förutsättning för att kooperativa kapitalsparfonder skall komma till och för att anslutningen bland kooperationens medlemmar för sparande i sådana fonder skall bli god att mer än 10 % av fondförmögenheten får placeras i kooperativa föreningar. Utskottet vill därför inledningsvis uttala sitt principiella stöd för propositionens förslag.

Enligt propositionen bör en förutsättning för dispens vara att placering sker i förlagsandelsbevis med fast avkastning. Detta sammanhänger, som har framgått av det föregående, med att värdet på andelarna i en kapitalsparfond måste kunna beräknas fortlöpande.

Som utskottet har påpekat i det föregående (s. 12) kan en ovillkorlig överenskommelse om en viss årlig utdelning på förlagsinsatser med bindande verkan under flera år inte träffas mellan en förening och förvärvare av förlagsandelsbevis. Därför kan inte heller utan förtydliganden stipuleras att

en förutsättning för dispens från bankinspektionen i nu berört avseende skall vara att placering sker i förlagsandelsbevis med fast avkastning. Utskottet ansluter sig emellertid i princip till det resonemang som ligger bakom propositionens uttalande om detta villkor, nämligen att marknadsvärdet på förlagsandelarna måste kunna beräknas, och vill därför i en vidareutveckling av vad som sägs i propositionen anföra följande som grund för bankinspektionens dispensgivning.

I stadgarna för förening som utger förlagsandelsbevis bör grunderna för fördelningen av uppkommen vinst vara reglerad på det sätt som har angetts i det föregående (s. 13). Enligt stadgarna bör alltså gälla att fritt eget kapital skall efter obligatorisk avsättning och så långt det räcker tas i anspråk för insatsutdelning. Vidare bör föreskrivas att förlagsinsatserna skall ha företrädesrätt till den årliga utdelningsbara vinsten upp till ett visst högsta tak framför utdelning på medlemskapitalet och före avsättning till återbäring eller efterlikvid. Om det i stadgarna har tagits in sådana föreskrifter finns nämligen förutsättningar för att i förlagsandelsbevis kan anges – och att så sker bör enligt utskottets mening vara ett villkor för nu aktuell dispens – att med förlagsinsatsen följer företrädesrätt till årlig vinstutdelning intill ett belopp som, inom de stadgemässiga ramarna, motsvarar diskontot med tillägg av visst antal procentenheter – eller viss procentuell avkastning – beräknat på förlagsinsatsernas kapitalbelopp före såväl utdelning på medlemsinsatskapitalet som avsättning till återbäring eller efterlikvid. I förlagsandelsbeviset måste emellertid också anges att utdelningen förutsätter beslut av föreningsstämman.

I bankinspektionens beslutsunderlag kan komma att ingå material som belyser de berörda föreningarnas ekonomi och utvecklingsmöjligheter. Näringsutskottet vill ytterligare peka på en möjlig disposition från föreningarnas sida som torde kunna bidra till ökad säkerhet när det gäller föreningarnas möjligheter att ge den utdelning på förlagsinsatskapital som ställts i utsikt. I samband med beslut om att förlagsinsatskapital skall anskaffas kan föreningsstämman avsätta fonderade vinstmedel till en särskild dispositionsfond som – efter vederbörliga beslut – skall användas till framtida utdelning på förlagsinsatskapitalet.

Enligt regeringens förslag skall bankinspektionens dispensmöjlighet sträcka sig fram till gränsen 50 % av fondvärdet. Mot regeringens förslag står ett förslag i motion 1983/84:2538 (c, s) att gränsen i stället skall gå vid 75 %.

Motionärerna säger sig inte se något skäl till att allemansfonder med kooperativ huvudman skall behöva satsa minst 50 % av sin fondförmögenhet i börsaktier och statspapper. De hävdar att kooperationen enligt deras förslag ges ett bättre konkurrensförhållande gentemot allemansfonder inriktade på börsaktier. En rad sådana allemansfonder kommer att finnas på marknaden via bankerna, anför motionärerna, medan det under närmaste framtid sannolikt endast kommer att bildas två allemansfonder med kooperativ huvudman.

Enligt utskottets mening är det en lämplighetsfråga var gränsen för bankinspektionens dispensmöjlighet skall dras. Skäl kan tala för att man i enlighet med regeringens förslag stannar för gränsen 50 % intill dess att vidare erfarenheter av systemet har vunnits. Utskottet menar dock, med instämmande i vad motionärerna anför, att övervägande skäl talar för att upp till 75 %, således en dominerande del, av kooperativa kapitalsparfonders fondvärde skall få placeras i kooperativa förlagsandelar. Detta ger den profilering av dessa fonders verksamhet som kan vara nödvändig för att de skall vara ett konkurrenskraftigt sparalternativ för kooperationens medlemmar. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad utskottet nu har anfört med anledning av motion 1983/84:2538 (c, s).

Som har framgått av redovisningen i det föregående gäller enligt propositionen att högst 10 % av fondförmögenheten, inom ramen för lämnad dispens, får placeras i en och samma förening. Detta följer av en generell bestämmelse i 16 § andra stycket lagen (1983:890) om allemanssparande. Där föreskrivs att fondbolag inte får till fonden mot vederlag förvärva värdepapper av samma utfärdare i sådan omfattning att värdet av de värdepapper i fonden som har utfärdats av denne genom förvärvet kommer att överstiga 10 %. Begränsningen gäller inte värdepapper som har utfärdats av staten.

Bankinspektionen kan emellertid enligt tredje stycket samma paragraf om det finns särskilda skäl medge att detta procenttal överskrids. Utskottet konstaterar å ena sidan att det inte finns någon hänvisning i propositionen till dispensmöjligheten, å andra sidan att det inte uttryckligen ges någon motivering för och föreslås att denna skall vara stängd när det gäller placering i viss ekonomisk förening av mer än 10 % av fondförmögenheten.

Enligt vad utskottet har erfarit är de kooperativa centralorganisationerna KF och LRF intresserade av att upp till 25 % av medlen i de kapitalsparfonder som de kommer att ta initiativ till får placeras i förlagsandelsbevis utgivna av resp. centralorganisation. Detta skulle förutsätta dispens av bankinspektionen med stöd av 16 § tredje stycket lagen om allemanssparande.

Utskottet erinrar om att riskspridnings- och dispensregeln i 16 § i huvudsak överensstämmer med motsvarande bestämmelse i aktiefondslagen (1974:931), som i nu aktuell del också är tillämplig i fråga om aktiesparfonder. I förarbetena till lagen uttalades (prop. 1974:128 s. 123, 162) att det under särskilda omständigheter kunde finnas anledning för fondbolag att överskrida begränsningen om 10 %. Detta kunde enligt propositionen vara fallet bl. a. om bolagets placeringar i värdepapper var inriktade på en viss bransch eller om förvärv av värdepapper från ett visst, begränsat antal företag bedömdes som särskilt förmånligt. Bankinspektionen borde då kunna medge att 10-procentsgränsen överskreds. Självfallet skulle bankinspektionen härvid beakta att intresset av riskspridning fortfarande blev tillgodosett.

I propositionen (prop. 1983/84:30) om allemanssparande anförde finansministern att möjligheten till undantag från riskspridningsregeln främst har

utnyttjats av de allmänna aktiesparfonder som i första hand har riktat sig till sparare med anknytning till ett visst företag. Behovet av dispenser för kapitalsparfonder borde, sade han, bli mindre om skyldigheten för de företagsanknutna fonderna att placera fondmedel i det egna företaget begränsades till minst 25 %. Det hade dock bedömts lämpligt att behålla dispensmöjligheten.

Utskottet kan inte finna att några särskilda skäl talar för att man skall utesluta dispensmöjligheten enligt 16 § lagen om allemanssparande för medelsplacering utöver 10 % av en kapitalsparfonds fondförmögenhet i förlagsandelsbevis utgivna av en och samma ekonomiska förening. Några sådana begränsningar har inte införts för andra typer av företag. Behovet föreligger närmast för de två nu angivna föreningarna. Självfallet skall bankinspektionen vid sin prövning i sedvanlig ordning beakta intresset av riskspridning med utgångspunkt bl. a. i de särskilda förutsättningar som gäller i fråga om de rättigheter och skyldigheter som är knutna till förlagsandelar.

Beskattning av ekonomiska föreningar m. m.

Mot bakgrund av genomförda lättnader i dubbelbeskattningen av aktiebolagens vinster och i syfte att de kooperativa föreningarnas interna försörjning med riskkapital skall stimuleras föreslås i propositionen att ekonomiska föreningar, som i beskattningsavseende är kooperativa och som huvudsakligen bedriver rörelse, skall få avdragsrätt för utdelning som utgår i förhållande till inbetalda insatser. Avdragsrätten föreslås gälla utdelning på såväl medlemsinsatser som förlagsinsatser.

Den föreslagna lindringen i dubbelbeskattningen inom den kooperativa sektorn ligger i linje med motsvarande tidigare åtgärder för att lindra dubbelbeskattningen av aktiebolagens vinster. Lindringen torde göra det möjligt för föreningarna att lämna större utdelning än nu och därigenom motivera medlemmarna till höjda insatser i föreningen. Också föreningarnas möjligheter att dra till sig externt riskbärande kapital i form av förlagsinsatser torde förbättras.

I likhet med skatteutskottet tillstyrker näringsutskottet med hänvisning härtill propositionen i denna del.

På en punkt finner utskottet anledning att föreslå ett tillägg till regeringens förslag.

LRF har i en skrivelse fäst näringsutskottets uppmärksamhet bl. a. på det förhållandet att LRF och vissa andra kooperativa centralorganisationer inte kan dra nytta av propositionens förslag till avdragsrätt för utdelning av insatser med den utformning som det föreslagna lagrummet i kommunalskattelagen har fått. Avdragsrätten gäller nämligen enligt förslaget "kooperativ förening vars huvudsakliga verksamhet avser rörelse". Lantbrukskooperationens centralorganisationer driver ofta själva inte rörelse och uppfyller av

organisatoriska och andra skäl inte heller de krav på hur rösträtten skall anordnas som gäller för att en ekonomisk förening skall anses som kooperativ i beskattningshänseende.

Frågan om en avdragsrätt för centralorganisationerna har aktualiserats av det nya allemanssparandet och av de möjligheter som genom den nu aktuella propositionen öppnas till att fondmedel i detta sparande placeras i förlagsinsatser.

LRF har beslutat bilda Lantbrukarnas Kapitalfondförvaltning AB som huvudman för Lantbrukarnas allemansfond. Avsikten är att 40–50 % av fondförmögenheten under första året skall placeras i förlagsinsatser inom kooperationen. Ett snabbt genomförande av förlagsinsatssystemet inom lantbrukskooperationen förutsätter att LRF och andra centralorganisationer medverkar genom att utge egna förlagsinsatser och förmedla det anskaffade kapitalet till de rörelsedrivande föreningarna. LRF har hemställt att skattereglerna utformas på ett sådant sätt att dessa planer kan förverkligas.

I sitt yttrande SkU 1983/84:10 y säger sig skatteutskottet ha stor förståelse för lantbrukskooperationens önskemål att redan från början kunna delta i allemanssparandet i former som på lämpligt sätt tar till vara möjligheterna att placera fondmedlen i detta sparande i förlagsinsatser. De redovisade planerna ligger enligt skatteutskottets uppfattning i linje med det grundläggande syftet att främja lantbrukskooperationens kapitalförsörjning. Skatteutskottet finner för sin del inte något hinder mot att en centralorganisation, även om den inte är kooperativ i skattelagstiftningens mening eller driver rörelse, tillerkänns rätt till avdrag för utdelning på förlagsinsatser, under förutsättning att medlemsföreningarna eller deras underorganisationer huvudsakligen är kooperativa rörelsedrivande föreningar.

Skatteutskottet föreslår därför att de aktuella frågorna löses genom en sådan avdragsrätt som LRF önskar. Skatteutskottet föreslår också vissa bestämmelser med syfte att undvika att den föreslagna avdragsrätten i speciella fall medför icke avsedda förmåner.

Vad gäller den lagtekniska utformningen av de bestämmelser som erfordras hänvisar näringsutskottet till skatteutskottets yttrande (s. 41).

Näringsutskottet ansluter sig till skatteutskottets bedömning och föreslår således vissa ändringar i och tillägg till regeringens förslag rörande kommunalskattelagen i enlighet med vad skatteutskottet har förordat.

Liksom skatteutskottet har näringsutskottet inte något att erinra mot regeringens förslag att ränta eller utdelning på aktier och andelar i ekonomiska föreningar skall tas upp som inkomst av jordbruksfastighet eller annan konventionellt beskattad fastighet, om kapitalet tillhör förvärvskällan, och inte, såsom nu är fallet, som inkomst av kapital. Förslaget överensstämmer med de principer som gäller i fråga om rörelse.

I tre motioner, 1983/84:1900 (c), 1983/84:2536 (c) och 1983/84:2537 (m), föreslås ytterligare stimulansåtgärder – utöver dem som propositionen tar

upp – för att underlätta konsolideringen i kooperativa företag. Förslagen är till sin innebörd identiska och går ut på att beskattningen av inkomster som används för inbetalning av insatser senareläggs (s. k. uppskjuten beskattning). Medlemmar i kooperativa föreningar föreslås kunna få avdrag med högst ett belopp som motsvarar 60 % av insatsbetalningarna. De ackumulerade avdragsbeloppen bildar en obeskattad reserv som beskattas vid medlems utträde. Förslaget fanns med i kooperationsutredningens huvudbetänkande men har avvisats i propositionen.

Det grundläggande motivet är i samtliga tre motioner behovet av att konsolideringen i de kooperativa föreningarna underlättas.

Även om förslaget om uppskjuten beskattning avses gälla generellt har det sin särskilda betydelse för föreningarna inom producentkooperationen vilka, såsom motionärerna framhåller, har svåra kapitalförsörjningsproblem. Kombinationen av bristande lönsamhet och strukturella förändringar i jordbruket med samtidig hög inflation har gjort att insatsernas andel av totalkapitalet har minskat väsentligt. Ofta krävs höga medlemskapitalinsatser av de enskilda medlemmarna. Många föreningar har också indexregler för insatsskyldigheten. Att utöver detta öka insatsskyldigheten utan att detta kombineras med stimulanser ter sig emellertid svårt, sägs det i motion 1983/84:1900 (c). Eftersom de producentkooperativa föreningarna av tradition inte lämnar någon utdelning på insatserna kommer de i praktiken inte att få någon nytta av den i propositionen föreslagna avdragsrätten för insatsutdelning. Ett genomförande av förslaget om uppskov med 60 % av beskattningen är därför enligt motionärerna av central betydelse för lantbrukskooperationens konsolidering och skulle ha sina fördelar i att insatsskyldigheten kan höjas, att förutsättningar erhålls för omläggning av insatssystemet till förmån för yngre lantbrukare, att beskattning sker då skatteförmågan är bäst och att de statsfinansiella kostnaderna blir begränsade.

I motion 1983/84:2356 (c) understryks med samma motivering vikten av att motionärernas förslag genomförs. Där anförs vidare att förslaget om uppskjuten beskattning är "allkooperativt" eftersom det, förutom att underlätta konsolideringen inom producentkooperationen, kan ha till syfte att underlätta startandet och ombildandet av företag till s. k. arbetskooperativa företag eller personalägda företag. Någon förebild till uppskjuten beskattning finns inte, anför motionärerna vidare, men kooperationens särart och principer motiverar särskilt anpassade lösningar. De främsta skälen för detta är att kooperationen inte har ett vinstmaximeringssyfte och därför heller inte är inriktad på kapitalspekulation.

I propositionen redovisar regeringen sina motiv för att inte följa kooperationsutredningens förslag om uppskjuten beskattning. Förslaget om avdragsrätt på grund av ökning av insatser strider sålunda mot grundsatsen att riskkapital skall byggas upp av beskattade medel. Principiella skäl talar därför mot förslaget. Enligt propositionen kan det vidare ifrågasättas om det föreslagna avdraget kommer att öka medlemsinsatserna i nämnvärd utsträckning. Avdraget kommer att gälla vid sidan av de möjligheter som redan

finns till skattekrediter genom lagernedskrivningar, överavskrivningar på inventarier och olika former av avsättningar. De flesta jordbrukare har inte någon nytta av ett ytterligare avdrag, eftersom det befintliga systemet ger tillräckligt stora skattekrediter. Ett införande av en avdragsrätt på grund av insatsbetalning är dessutom enligt propositionen administrativt sett mycket svårhanterligt.

Skatteutskottet har i sitt yttrande 1983/84:7 y avstyrkt motionsyrkandena. I likhet med regeringen anser skatteutskottet att riskkapital bör byggas upp av beskattade medel. Kooperationens kapitalförsörjning bör, enligt skatteutskottet, i första hand underlättas genom åtgärder som riktar sig direkt till de kooperativa företagen. Regeringens förslag har denna inriktning. Skatteutskottet ifrågasätter också i likhet med regeringen om det föreslagna avdraget verkligen kommer att öka medlemsinsatserna i nämnvärd utsträckning, eftersom skattesystemet redan i dag ger jordbrukarna tillräckliga möjligheter till skattekrediter. Också administrativa skäl talar enligt skatteutskottet mot förslaget.

Avvikande meningar mot skatteutskottets ställningstagande har anmälts av två minoritetsgrupper i utskottet (m, fp resp. c).

Näringsutskottet ansluter sig till skatteutskottets bedömning och avstyrker alltså, med samma motivering som skatteutskottet, motion 1983/84:2536 (c) i denna del samt motionerna 1983/84:1900 (c) och 1983/84:2537 (m).

Låneförbudet i aktiebolagslagen

I anslutning till förslaget att riskkapital skall kunna kanaliseras till kooperationen via allemanssparandet tas i propositionen också upp en annan fråga med anknytning till allemanssparandet, nämligen frågan om det s. k. låneförbudet i 12 kap. 7 § aktiebolagslagen (1975:1385).

Förbudet innebär att ett aktiebolag i princip inte får lämna penninglån till den som äger aktier i bolaget eller till den som har för avsikt att med hjälp av lånet förvärva aktier i bolaget. För den som har andelar i en aktiefond eller i en icke företagsanknuten aktiesparfond gäller emellertid det undantaget att andelsinnehavaren inte räknas som aktieägare i ett bolag vars aktier ingår i fonden. I propositionen föreslås den ändringen i aktiebolagslagen att undantaget från låneförbudet skall gälla även kapitalsparfonderna.

Lagutskottet berör i sitt yttrande 1983/84:2 y denna fråga och tillstyrker regeringens förslag. Näringsutskottet ansluter sig till lagutskottets bedömning och tillstyrker propositionen i denna del, dock med samma ändring av ikraftträdandebestämmelsen som nyss (s. 16) har föreslagits beträffande lagen om allemanssparande.

Förlagsinsatser i jordbrukets kreditkassor

Enligt lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen gäller föreningslagen för jordbrukets kreditkassor om inte annat anges i den förstnämnda lagen. I

propositionen föreslås att reglerna om förlagsinsatser i princip också skall gälla i fråga om jordbrukskasserörelsen. Detta föranleder att vissa ändringar av närmast formell karaktär bör göras i lagen om jordbrukskasserörelsen. I propositionen framläggs förslag till sådana ändringar.

Utskottet har inget att erinra mot förslaget.

Kooperativ utveckling

Inledning

I propositionen konstaterar industriministern (s. 41) att kooperationen själv har ett huvudansvar när det gäller den kooperativa utvecklingen – enskilda medlemmars insatser och idéer ligger i första hand till grund för en kooperativ expansion. Samhället måste dock, anför industriministern, i vissa fall ställa resurser av olika slag till förfogande. Han redovisar sedan (s. 57–68) pågående och planerade insatser från regeringens sida för att främja utvecklingen av kooperativ verksamhet.

Flera motionsyrkanden har anknytning till detta avsnitt av propositionen. Propositionen och motionerna i nu aktuella delar samt utskottets ställningstagande redovisas i det följande i tre avsnitt rörande kooperativt råd, forskning om kooperativ verksamhet samt arbetskooperation. I övrigt ger den här aktuella delen av propositionen enligt utskottets mening inte anledning till något uttalande från riksdagens sida.

Kooperativt råd

Industriministern anmäler i propositionen (s. 59) att han i annat sammanhang kommer att föreslå regeringen att ett samrådsorgan i form av ett kooperativt råd tillsätts. Regeringen har den 15 december 1983 beslutat att inrätta ett sådant råd. Medel för bl. a. rådets verksamhet har begärts i proposition 1983/84:100 bilaga 14 (industridepartementet) under anslaget A 3, Kommittéer m. m. För riksdagens information redogörs i propositionen för huvuddragen i rådets organisation och uppgifter. Huvuduppgiften avses vara att i samarbete med kooperationen stimulera utvecklingen av såväl befintlig som ny kooperativ verksamhet. Stimulansåtgärderna – i regel i form av projekt som till lika delar bekostas av rådet och kooperationen – bör enligt propositionen huvudsakligen omfatta information samt vissa former av utvecklingsstöd. Rådet skall vidare samordna handläggningen av kooperativa frågor samt utgöra en kontaktyta för kooperationen gentemot regeringskansliet.

Enligt motion 1983/84:2535 (fp) bör rådet inte inrättas och industridepartementets kommittéanslag reduceras med 1,2 milj. kr.

Utskottet har behandlat detta motionsyrkande i anslutning till anslaget A 3 (NU 1983/84:25). Därvid har utskottet – med reservation av folkpartiets representant – avstyrkt motionen.

Forskning om kooperativ verksamhet

En förstärkning av forskningen om kooperativ verksamhet är enligt propositionen angelägen. Industriministern uttalar emellertid att – även om det finns ett behov av mera omfattande forskning än den som förekommer nu – det är viktigt att den forskning som har inletts på skilda håll i landet tas till vara och vidareutvecklas. Ett första steg är således att man klargör var och med vilken inriktning forskning av detta slag bedrivs. På basis av denna information kan förslag till åtgärder för att främja forskningen utarbetas, anför industriministern. Han erinrar vidare om det stöd till forskning om kooperativ verksamhet som forskningsrådsnämnden (FRN) under flera år har givit och om den kommitté för kooperationsforskning som har inrättats i anslutning till FRN samt anför:

Det förefaller naturligt att FRN med hjälp av denna kommitté fortsätter det arbete att utveckla kooperationsforskningen i Sverige som redan har inletts. Jag utgår från att FRN härvid kommer att beakta kooperationsutredningens förslag. Statsrådet I. Carlsson kommer i annat sammanhang att föreslå regeringen att ge FRN i uppdrag att senast den 1 september 1984 redovisa åtgärder för att främja kooperationsforskningen.

Frågan om inrättande av en professur med kooperativ inriktning som de kooperativa organisationerna har förklarat sig beredda att finansiera bör enligt propositionen avgöras bl. a. i samråd med de kooperativa organisationerna sedan prövning har skett och erfarenheter har vunnits av forskningsrådsnämndens redovisning.

I motion 1983/84:2536 (c) betonas vikten av att forskningen om det kooperativa området stärks. I avvaktan på den redovisning av FRN som aviseras i propositionen är det, enligt motionärerna, nödvändigt att ekonomiska resurser avsätts redan under budgetåret 1984/85 för viss forskningsverksamhet på högskolorna och att dessa resurser används i samråd med de kooperativa organisationerna. Risken är annars att kooperativ forskning i större omfattning försenas eller omintetgörs. Motionärerna yrkar att riksdagen skall ge regeringen detta till känna som sin mening.

Det är enligt utskottets mening angeläget att den viktiga roll som kooperationen spelar i svenskt näringsliv och samhällsliv också avspeglar sig i insatser för en långsiktig och djupgående utveckling av kunskaperna om kooperativ verksamhet. Utskottet konstaterar att såväl propositionen som motion 1983/84:2536 (c) betonar vikten av att forskningen om kooperativ verksamhet stärks och ansluter sig för egen del helt till denna bedömning.

Utskottet anser emellertid i likhet med regeringen att det, innan ställning tas till formerna för en förstärkt kooperationsforskning, närmare bör klargöras var och med vilken inriktning kooperativ forskning nu bedrivs. På basis av denna information kan sedan utformas förslag till åtgärder för att stärka forskningen. Med hänvisning härtill, till det i propositionen aviserade uppdraget åt FRN att senast den 1 september 1984 redovisa åtgärder för att

främja kooperationsforskningen och till det faktum att viss forskning kring kooperativa frågor redan nu förekommer på högskolor i landet avstyrker utskottet motion 1983/84:2536 (c) i aktuell del.

Arbetskooperation

Vid sidan av huvudgrenarna av den svenska kooperationen – konsumentkooperation, lantbrukskooperation och bostadskooperation – har den form som bl. a. kallas arbetskooperation tilldragit sig uppmärksamhet under de senaste åren. Med ett arbetskooperativt företag avses ett företag som ägs av dem som arbetar i företaget och vars organisation och mål baseras på de kooperativa principerna. Ett drygt hundratal sådana företag finns i Sverige. Vidare begrepp som kan innefatta dessa företag är löntagarkooperativ, löntagarägda företag och personalägda företag. I dessa senare begrepp kan också innefattas företag som drivs i bolagsform.

I propositionen redogörs bl. a. för utvecklingen bland de löntagarägda företagen och de speciella problem och möjligheter som är förknippade med denna företagsform. Den betecknas som ett mycket intressant inslag i ekonomin. Bl. a. berörs de problem som kan uppstå vid in- och utträde i personalägt företag som drivs i aktiebolagsform. Möjligheten nämns att man etablerar ett indirekt ägande genom att det rörelsedrivande aktiebolaget ägs av en för ändamålet bildad ekonomisk förening. Vidare berörs frågan om en sådan förening skall kunna erhålla lån från det rörelsedrivande företaget för att lösa föreningens behov av rörelsekapital i samband med succession, nyemission etc. Det meddelas i propositionen att ett förslag i sistnämnda avseende från delegationen för arbetskooperation (I 1981:B) f. n. remissbehandlas. Vad gäller insatserna för fortsatt utveckling av arbetskooperativa företag hänvisas i propositionen bl. a. till den pågående försöksverksamheten inom ramen för delegationen för arbetskooperation. Arbetet i delegationen har, sägs det i propositionen, hittills kretsat kring de personalägda industriföretagen. Det fortsatta arbetet bör omfatta även andra områden där de kooperativa idéerna kan utvecklas. Ett led i detta arbete är den försöksverksamhet som Kooperativa institutet bedriver på delegationens uppdrag och som omfattar rådgivning, information och utbildning för grupper som kan komma att bilda kooperativ inom t. ex. tjänstesektorn.

Två motioner tar upp frågor med anknytning till arbetskooperation.

Centerpartiets partimotion 1983/84:2536, som uttrycker en mycket positiv inställning till den arbetskooperativa företagsamheten, tar speciellt upp successionsproblematiken, vilken berör många småföretag. För att en överföring av ägarskapet till de anställda skall underlättas i sådana fall där ingen självklar efterträdare till den nuvarande ägaren finns bör man enligt motionärerna pröva möjligheten att upprätta ett principavtal om övertagande mellan ägare och de anställda t. ex. fem år före den planerade övergången. Motionärerna hänvisar vidare till det förslag om uppskjuten beskattning som

de har väckt i samma motion. Om detta förslag genomförs för de medel som placeras i en kooperativ förening, bildad av de anställda i syfte att förvärva företaget, stimuleras en sådan övergång. Enligt motionen bör riksdagen hos regeringen begära fortsatta initiativ för att underlätta bildandet av arbetskooperativa företag.

I motion 1983/84:694 (s) anförs att samhället har stor anledning att satsa på småföretagsutveckling genom att stödja försök i större skala med kooperativa företagsformer. Mycket talar, enligt motionärerna, för att kooperativa företag inriktar sig på att ta upp produktionsområden som har legat nere en tid, kanske områden inom återanvändning och områden utanför den starkt teknikbundna produktionen. Försöksverksamheten borde genomföras på flera orter och omfatta såväl utbildning som rådgivning och stöd vid etableringen av företag. Med hänsyn till erfarenheterna av arbetskooperativet Klingan i Trollhättan bör, enligt motionärerna, denna ort få bli en av försöksorterna. Riksdagen föreslås göra ett uttalande av denna innebörd.

Utskottet vill inledningsvis ansluta sig till den positiva bedömning av arbetskooperation och till de önskemål om fortsatt utveckling av denna företagsform som såväl propositionen som de två motionerna uttrycker. Vad gäller motion 1983/84:694 (s) anser utskottet liksom motionärerna att det är angeläget att försöksverksamhet med småföretagsutveckling i kooperativa företagsformer får stöd. Det bör dock ankomma på delegationen för arbetskooperation att ta eventuellt erforderliga initiativ i denna fråga, vilken faller inom det område som bevakas av delegationen. Med hänsyn till det uppdrag som delegationen har fått och de olika aktiviteter som den bedriver finns det enligt utskottets mening inte anledning för riksdagen att göra något särskilt uttalande av det slag motionärerna föreslår. Utskottet vill i sammanhanget också hänvisa dels till att delegationen för arbetskooperation enligt propositionen avses bli integrerad i det tillämnade rådet för kooperativ utveckling med dess något vidare mandat i fråga om utvecklingsstimulans när det gäller kooperativ verksamhet, dels till att regeringen nyligen har fattat beslut att anvisa 3 milj. kr. till Kooperativa institutet för att bidra till att utveckla och stimulera kooperativ verksamhet bland arbetslös ungdom (prop. s. 67). Utskottet avstyrker med hänvisning till det nu anförda motion 1983/84:694 (s).

Vad gäller uttalandet i motion 1983/84:2536 (c) om uppskjuten beskattning hänvisar utskottet till vad som har anförts om detta i det föregående (s. 23). Successionsproblematiken för de löntagarägda företagen är, som har redovisats i det föregående, föremål för särskilda överväganden. Motionens mera generella yrkande om fortsatta initiativ för att underlätta bildandet av arbetskooperativa företag avstyrker utskottet med samma motivering som i det föregående har framförts med anledning av motion 1983/84:694 (s). Utskottet avstyrker med hänvisning till det nu anförda också motion 1983/84:2536 (c) i berörd del.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *kooperationen i samhället*
   att riksdagen
   a) avslår motion 1983/84:2536 yrkande 1,
   b) avslår motion 1983/84:2108,
2. beträffande *riskkapital till kooperationen genom förlagsinsatser*
   att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:84 bilaga 1 i ifrågavarande del antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar,
3. beträffande *medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i kooperationen*
   att riksdagen
   a) med bifall till proposition 1983/84:84 bilaga 2 moment 2 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden, dock med följande lydelse av 35 §:

35 §

Fjärde fondstyrelsen får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag med undantag av aktiebolag som driver bank- eller försäkringsrörelse,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1,
3. i aktier i utländska aktiebolag samt i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av utländska aktiebolag samt
4. som riskkapital i svenska ekonomiska föreningar.

Fondstyrelsen får inte förvärva värdepapper enligt första stycket 3 i sådan omfattning att värdepapperens sammanlagda värde kommer att överstiga en procent av värdet av de medel som styrelsen förvaltar.

   b) avslår motion 1983/84:2536 yrkande 2,
4. beträffande *riskkapital till kooperationen genom allemansspararandet*
   att riksdagen
   a) med bifall till proposition 1983/84:84 bilaga 2 moment 3 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1983:890) om allemanssparande, dock med ändrad lydelse av ikraftträdandebestämmelsen enligt *utskottets förslag* i det följande:

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
Denna lag träder i kraft *den 1 april 1984.*	Denna lag träder i kraft *tre veckor efter den dag då lagen enligt uppgift på den utkommit från trycket i Svensk författningssamling.*

b) med anledning av motion 1983/84:2538 godkänner vad utskottet anfört,

5. beträffande *beskattning av ekonomiska föreningar m. m.*
att riksdagen
a) med bifall till proposition 1983/84:84 bilaga 2 i ifrågavarande del antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), dock med ändrad lydelse av ingressen, anvisningarna till 29, 39 och 54 §§ samt ikraftträdandebestämmelserna enligt *utskottets förslag* i bilaga 1 (s. 34),
b) avslår motion 1983/84:1900, motion 1983/84:2536 yrkande 3 och motion 1983/84:2537,

6. beträffande *låneförbud i aktiebolagslagen*
att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:84 bilaga 2 moment 5 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385), dock med samma ändring av ikraftträdandebestämmelsen som utskottet har föreslagit under 4 a i vad avser lagen (1983:890) om allemanssparande,

7. beträffande *förlagsinsatser i jordbrukets kreditkassor*
att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:84 bilaga 2 moment 4 antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen,

8. beträffande *forskning om kooperativ verksamhet*
att riksdagen avslår motion 1983/84:2536 yrkande 5,

9. beträffande *arbetskooperation*
att riksdagen
a) avslår motion 1983/84:694,
b) avslår motion 1983/84:2536 yrkande 4,

10. beträffande *kooperativ utveckling i övrigt*
att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:84 bilaga 1 i ifrågavarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 29 mars 1984

På näringsutskottets vägnar
NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Gunnar Nilsson i Stockholm (s) (mom. 1, 4), Lilly Hansson (s) (mom. 2, 3, 5–10), Erik Hovhammar (m), Lennart Pettersson (s) (mom. 1, 4), Sten Svensson (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Ivar Franzén (c), Bo Finnkvist (s) (mom. 2, 3, 5–10), Lars Ahlström (m) och Sylvia Pettersson (s).

Reservationer

1. Kooperationen i samhället (mom. 1)

Tage Sundkvist (c) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Det är" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om lantbrukskooperationens positiva roll i samhället och dess betydelse för uppnåendet av de jordbrukspolitiska målen. I likhet med motionärerna vill utskottet understryka att de hotbilder som nu målas upp med beskrivning av lantbrukskooperationens möjligheter att missbruka sin dominerande ställning inom vissa led av livsmedelskedjan inte får läggas till grund för bedömningar och åtgärder så länge något missbruk inte förekommer. Utskottet anser att riksdagen i anslutning till vad som anförs i motion 1983/84:2108 (c) bör göra ett uttalande av nu angiven innebörd.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. beträffande *kooperationen i samhället*
att riksdagen
a) (= utskottet),
b) med anledning av motion 1983/84:2108 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i kooperationen (mom. 3)

Tage Sundkvist (c) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att detta är en viktig princip samtidigt som, vilket utskottet strax återkommer till, skäl talar för att viss medelsram bör reserveras för fondens kooperativa placeringar. Med hänsyn också till den administrativa fördel som ligger i att en befintlig organisation kan utnyttjas anser utskottet det vara en lämplig organisatorisk lösning att kollektivt egenkapital tillförs kooperationen via allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse. Utskottet tillstyrker således regeringens förslag i denna del.

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Utskottet har" och slutar på s. 16 med "ny placeringsmöjlighet" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning är motionärernas farhågor välgrundade. Utan att för den skull göra avkall på principen om god avkastning och om en förräntning som avspeglar de villkor som marknaden ställer för investeringar av motsvarande typ bör därför fjärde fondstyrelsen använda det av motionä-

rerna förordade beloppet, 400 milj. kr., för placering i förlagsandelar i kooperativa föreningar eller bolag ägda av sådana föreningar. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till beslut som erfordras för att en sådan specialdestinering av fjärde fondstyrelsens medelsplacering skall säkerställas. Riksdagen bör göra ett uttalande av denna innebörd. Med det anförda tillstyrker utskottet motion 1983/84:2536 (c) i ifrågavarande del.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i kooperationen*

a) (= utskottet),

b) att riksdagen med anledning av motion 1983/84:2536 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Beskattning av ekonomiska föreningar (mom. 5)

Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp) och Lars Ahlström (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Näringsutskottet ansluter" och slutar med "och 1983/84:2537 (m)" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet anser, i likhet med moderata samlingspartiets och folkpartiets representanter i skatteutskottet, att det är motiverat att ytterligare åtgärder vidtas för att främja kooperationens kapitalförsörjning utöver vad som föreslås i propositionen. Emellertid bör en sådan lösning med avdragsrätt för inbetalat insatskapital som motionärerna föreslår inte införas enbart för vissa ekonomiska föreningar. Det bör i stället övervägas om inte ett avdrag av detta slag bör införas i fråga om samtliga företagsformer. Frågan bör utredas så skyndsamt att nya regler kan träda i kraft redan år 1985.

Utskottet avstyrker således motionerna 1983/84:1900 (c) och 1983/84:2537 (m) samt motion 1983/84:2536 (c) i aktuell del men förordar med anledning av motionerna ett uttalande av riksdagen att regeringen skyndsamt bör utreda frågan om en avdragsrätt för tillskjutet andels- eller aktiekapital.

dels att utskottet under 5 bort hemställa

5. beträffande *beskattning av ekonomiska föreningar*

att riksdagen

a) (=utskottet),

b) med anledning av motion 1983/84:1900, motion 1983/84:2536 yrkande 3 och motion 1983/84:2537 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Beskattning av ekonomiska föreningar (mom. 5)

Tage Sundkvist (c) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Näringsutskottet ansluter" och slutar med "och 1983/84:2537 (m)" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet delar den uppfattning som i en avvikande mening till skatteutskottets yttrande framförs av centerpartiets representanter.

En enligt kooperationsutredningens förslag uppskjuten beskattning för inkomster som används för betalning av medlemsinsatser har en central betydelse för lantbrukskooperationens konsolidering. Utskottet instämmer inte i de invändningar som regeringen har framfört mot förslaget, bl. a. att riskvilligt kapital i princip skall vara beskattat och att kooperationen enligt förslaget skulle gynnas på bekostnad av andra företag. Utskottet hänvisar till vad som i denna del sägs i den avvikande meningen till skatteutskottets yttrande.

Utskottet delar sålunda motionärernas uppfattning att medlemmarna bör få möjlighet till uppskov med beskattningen med 60 % av insatsen i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsförslaget. Avdragsrättens närmare omfattning kan emellertid behöva övervägas ytterligare. Vissa skäl kan tala för att avdragsrätten uttryckligen bör knytas till andelskapital i producentkooperationen. Som anförs i motion 1983/84:2536 (c) bör det också undersökas i vad mån avdragsrätten kan utformas så att reglerna underlättar startandet eller ombildandet av företag till s. k. arbetskooperativa företag eller personalägda företag.

Med hänvisning till det anförda förordar utskottet att riksdagen med anledning av motionerna 1983/84:1900 (c) och 1983/84:2037 (m) samt motion 1983/84:2036 (c) i aktuell del gör ett uttalande av innebörd att regeringen skyndsamt bör lägga fram förslag till en avdragsrätt vid beskattningen för insatskapital i huvudsaklig överensstämmelse med kooperationsutredningens förslag.

dels att utskottet under 5 bort hemställa

5. beträffande *beskattning av ekonomiska föreningar*
att riksdagen
a) (= utskottet),
b) med anledning av motion 1983/84:1900, motion 1983/84:2536 yrkande 3 och motion 1983/84:2537 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Forskning om kooperativ verksamhet (mom. 8)

Tage Sundkvist (c) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 25 med "Utskottet anser" och slutar på s. 26 med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Enligt propositionen är ett första steg till ökad forskning om kooperationen att det klargörs var och med vilken inriktning forskning av detta slag nu bedrivs. FRN kommer enligt vad som aviseras i propositionen att få i uppdrag att senast den 1 september 1984 redovisa åtgärder för att främja kooperationsforskningen. Enligt utskottets mening bör emellertid, för att forskningsinsatser inte skall försenas eller omintetgöras, redan under nästa budgetår ekonomiska resurser avsättas för viss forskningsverksamhet vid högskolorna att användas i samråd med de kooperativa organisationerna. Riksdagen bör göra ett uttalande av denna innebörd. Yrkandet härom i motion 1983/84:2536 (c) tillstyrks sålunda.

dels att utskottet under 8 bort hemställa

8. beträffande *forskning om kooperativ verksamhet*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2536 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Arbetskooperation (mom. 9)

Tage Sundkvist (c) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 27 som börjar med "Vad gäller" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

I det föregående har uttalats att regeringen skyndsamt bör lägga fram förslag till en avdragsrätt vid beskattningen för insatskapital i ekonomisk förening i huvudsaklig överensstämmelse med kooperationsutredningens förslag. Därvid har också anförts att det bör undersökas i vad mån avdragsrätten kan utformas så att reglerna underlättar startandet av eller ombildandet av företag till arbetskooperativa företag. Utskottet vill återigen understryka vikten av att så sker, eftersom de största problemen i denna typ av företag har visat sig vara kapitalanskaffningen i initialskedet. Det särskilda uppslag som i övrigt förs fram i motion 1983/84:2536 (c) om upprättande av principavtal om övertagande är enligt utskottet väl värt att uppmärksamma. Med hänvisning till det nu sagda tillstyrker utskottet motionen i nu aktuell del och föreslår alltså ett uttalande av riksdagen av innehåll att regeringen bör ta fortsatta initiativ för att underlätta bildandet av arbetskooperativa företag.

dels att utskottet under 9 bort hemställa

9. beträffande *arbetskooperation*
att riksdagen
a) (= utskottet),
b) med bifall till motion 1983/84:2536 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Bilaga 1

Av utskottet föreslagna ändringar i regeringens förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
Ingressen	
Härigenom föreskrivs i fråga om kommunalskattelagen (1928:370)	Härigenom föreskrivs i fråga om kommunalskattelagen (1928:370)
dels att punkt 4 av anvisningarna till 28 § skall upphöra att gälla,	*dels* att punkt 4 av anvisningarna till 28 § skall upphöra att gälla,
dels att 28 § 1 mom., 29 § 2 mom., 38 § 1 mom., punkterna 4 och 9 av anvisningarna till 21 §, punkt 8 av anvisningarna till 24 §, punkt 2 av anvisningarna till 28 §, punkterna 1 och 3 av anvisningarna till 38 § samt punkt 1 av anvisningarna till 54 § skall ha nedan angivna lydelse,	*dels* att 28 § 1 mom., 29 § 2 mom., 38 § 1 mom., punkterna 4 och 9 av anvisningarna till 21 §, punkt 8 av anvisningarna till 24 §, punkt 2 av anvisningarna till 28 §, punkterna 1 och 3 av anvisningarna till 38 § samt punkt 1 av anvisningarna till 54 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i anvisningarna till 24 § skall införas en ny punkt, 2 a, *och* i anvisningarna till 29 § en ny punkt, 13, av nedan angivna lydelse.	*dels* att i anvisningarna till 24 § skall införas en ny punkt, 2 a, i anvisningarna till 29 § en ny punkt, 13, *och i anvisningarna till 39 § en ny punkt, 6,* av nedan angivna lydelse.
till 29 §	
13. Har en – – – – – – – – denna utdelning.	
En kooperativ – – – – – – – – helhet avdragsgill.	
	Är en ekonomisk förening direkt eller indirekt centralorganisation för kooperativa föreningar, vilkas verksamhet huvudsakligen avser rörelse, har centralorganisationen — även om den inte är kooperativ enligt punkt 12 — rätt till avdrag för utdelning på förlagsinsatser. Om centralorganisationens verksamhet huvudsakligen avser rörelse medges avdrag vid beräkning av inkomst härav. I annat fall medges avdrag vid beräkning av inkomst av kapital (punkt 6 av anvisningarna till 39 §).
Avdrag för – – – – – – – – – – – – sig till.	
Avdrag medges – – – – – riksskatteverket fastställer.	
till 39 §	
	6. Att en ekonomisk förening kan få avdrag för utdelning på förlagsinsatser vid beräkning av inkomst av kapital framgår av punkt 13 av anvisningarna till 29 §. Är föreningen ett förvaltningsföretag enligt punkt 1

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
	andra stycket av anvisningarna till 54 § skall det avdragsgilla beloppet minskas med den del av utdelningen som föranlett frikallelse från skattskyldighet enligt nämnda stycke.
till 54 §	
1. I denna anvisningspunkt förstås med företag svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening samt med utdelning sådan utdelning på aktie i svenskt aktiebolag eller andel i svensk ekonomisk förening som har uppburits i förhållande till innehavda aktier eller andelar eller som har uppburits efter annan grund men inte är avdragsgill för det utdelande företaget enligt punkt 13 första stycket av anvisningarna till 29 §. Bestämmelserna i tredje–femte styckena nedan gäller inte utdelning på *kooperativ förenings* förlagsinsatser.	1. I denna anvisningspunkt förstås med företag svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening samt med utdelning sådan utdelning på aktie i svenskt aktiebolag eller andel i svensk ekonomisk förening som har uppburits i förhållande till innehavda aktier eller andelar eller som har uppburits efter annan grund men inte är avdragsgill för det utdelande företaget enligt punkt 13 första stycket av anvisningarna till 29 §. Bestämmelserna i tredje–femte styckena nedan gäller inte *sådan* utdelning på förlagsinsatser *som är avdragsgill för det utdelande företaget.*
Företag, som uteslutande – – – – – fysiska personer.	
Företag, som bedriver – – – – – lös egendom.	
Företag som bedriver – – – – – företagets försäkringsrörelse.	
Företag som inte – – – – – – – – – det nära.	
Skattefrihet enligt – – – – – i förvaltningsföretaget.	
Om särskilda – – – – – – – – – inte föras.	
Förvärvar företag – – – – – inbetald insats.	
Ikraftträdandebestämmelserna	
1. De nya bestämmelserna i 29 § 2 mom., punkt 1 av anvisningarna till 54 § samt *den nya punkten* 13 av anvisningarna till 29 § tillämpas redan vid 1985 års taxering.	1. De nya bestämmelserna i 29 § 2 mom., punkt 1 av anvisningarna till 54 § samt *de nya punkterna* 13 av anvisningarna till 29 § *och 6 av anvisningarna till 39 §* tillämpas redan vid 1985 års taxering.

Bilaga 2

Skatteutskottets yttrande

1983/84:7 y

till näringsutskottet om kooperationens kapitalförsörjning, m. m. (prop. 1983/84:84)

Till näringsutskottet

Sedan näringsutskottet berett skatteutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84:84 om kooperationens kapitalförsörjning, m. m., och de motioner som väckts i ärendet får skatteutskottet anföra följande.

Kooperativa föreningar är berättigade till avdrag för överskott som fördelas till medlemmarna eller andra kunder i form av pristillägg eller rabatter i förhållande till gjorda köp eller försäljningar. Avdrag är däremot inte medgivet för utdelning på medlemmarnas insatskapital. Sådan utdelning blir därför – i likhet med vad som gäller för aktiebolagen – i princip föremål för s. k. ekonomisk dubbelbeskattning.

Propositionen, som grundar sig på kooperationsutredningens huvudbetänkande (SOU 1981:60) Kooperationen i samhället, syftar huvudsakligen till att underlätta kooperationens kapitalförsörjningsproblem. I detta syfte och mot bakgrund av de lättnader som genomförts i dubbelbeskattningen av aktiebolagens vinster föreslås i propositionen att kooperativa föreningar som huvudsakligen driver rörelse blir berättigade till avdrag även för utdelning på insatskapital. Vidare innebär propositionen att föreningarna får möjlighet att ta upp riskkapital även från andra än medlemmar. Detta skall kunna ske genom särskilda s. k. förlagsinsatser som skall inta en ställning mellan medlemskapital och lånat kapital. Den föreslagna avdragsrätten omfattar även utdelning på sådana insatser.

Som anförs i propositionen innebär en begränsning av dubbelbeskattningen av de kooperativa föreningarna att de får möjlighet att lämna större utdelning än i dag, något som kan motivera medlemmarna att öka sina kapitalinsatser. En avdragsrätt för föreningarna torde också vara en förutsättning för att de skall bli betjänta av möjligheten att ta upp egenkapital i form av förlagsinsatser. Med hänvisning härtill tillstyrker utskottet propositionen i denna del.

Ett annat förslag som berör skatteutskottets ämnesområde är att ränta eller utdelning på aktier och andelar i ekonomiska föreningar skall tas upp som inkomst av jordbruksfastighet eller annan konventionellt beskattad fastighet, om kapitalet tillhör förvärvskällan, och inte som inkomst av kapital. Förslaget överensstämmer med de principer som gäller i fråga om rörelse, och utskottet tillstyrker propositionen även i denna del.

Tre motioner som väckts med anledning av propositionen berör skatteutskottets ämnesområde. I motion 1900 av Nils Åsling (c) och andre vice talmannen Anders Dahlgren (c), yrkande 3 i motion 2536 av Thorbjörn

Fälldin m. fl. (c) och motion 2537 av Sven Erik Lorentzon (m) tar motionärerna upp ett förslag från utredningen som avvisats i propositionen, nämligen att medlemmarna i lantbrukskooperativa föreningar skall få uppskov vid beskattningen genom avdrag med högst 60 % av insatsbetalningarna. Senast när jordbruket upphör skall avdragsbeloppen återföras till beskattning. Motionärerna framhåller att företagen inom lantbrukskooperationen har svåra kapitalförsörjningsproblem och att de enskilda medlemmarnas kapitalinsatser är höga. Dessa företag kommer emellertid enligt motionärerna i praktiken inte att få någon nytta av den i propositionen föreslagna avdragsrätten för utdelningar, eftersom de av tradition inte lämnar någon utdelning på insatserna. Enligt motionärernas uppfattning har utredningens förslag i detta hänseende en central betydelse för lantbrukskooperationens konsolidering.

I motion 2536 yrkas också (yrkande 4) fortsatta initiativ från regeringen för att underlätta bildandet av arbetskooperativ genom en avdragsrätt för inbetalat insatskapital.

Utskottet finner i likhet med departementschefen att riskkapital bör byggas upp av beskattade medel. Som anförs i propositionen kan det också ifrågasättas om det föreslagna avdraget skulle öka medlemsinsatserna i nämnvärd utsträckning, eftersom skattesystemet redan i dag ger jordbrukarna tillräckliga möjligheter till skattekrediter. Enligt utskottets uppfattning bör kooperationens kapitalförsörjning i första hand underlättas genom åtgärder som riktar sig direkt till de kooperativa företagen. Propositionen har denna inriktning. Regeringens förslag innebär bl. a. att de skattemässiga hindren mot utdelning på insatskapital undanröjs och att de ekonomiska föreningarna får nya källor för anskaffning av riskkapital. Mot denna bakgrund och med hänvisning till de administrativa skäl som finansministern åberopat mot de delar av utredningsförslaget som motionärerna tagit upp avstyrker utskottet motionerna i nämnda delar.

Stockholm den 21 februari 1984

På skatteutskottets vägnar
RUNE CARLSTEIN

Närvarande: Rune Carlstein (s), Valter Kristenson (s), Stig Josefson (c), förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Hagar Normark (s), Bo Lundgren (m), Ingemar Hallenius (c)*, Bo Forslund (s), Egon Jacobsson (s), Karl Björzén (m), Kjell Johansson (fp), Lars Hedfors (s), Anna Lindh (s), Ewy Möller (m) och Bruno Poromaa (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Avvikande meningar

1. Förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Bo Lundgren (m), Karl Björzén (m), Kjell Johansson (fp) och Ewy Möller (m) anser att sista stycket av utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning bör kooperationens kapitalförsörjning i första hand underlättas genom åtgärder som riktar sig direkt till de kooperativa företagen. Propositionen har denna inriktning. Regeringens förslag innebär bl. a. att de skattemässiga hindren mot utdelning på insatskapital undanröjs och att de ekonomiska föreningarna får nya källor för anskaffning av riskkapital.

Utredningens förslag att medlemmarna i lantbrukskooperativa föreningar skall få uppskjuta beskattningen för inkomster som används för att betala insatser skall ses mot bakgrund av att dessa föreningar av principiella skäl hittills inte har lämnat någon utdelning på insatskapital. Utan att dessa principer ändras kommer således den föreslagna avdragsrätten för utdelning inte att få någon betydelse för lantbrukskooperationen. Samtidigt bör framhållas att lantbrukarnas kapitalinsatser i föreningarna många gånger är så höga att medlemmarna knappast har möjlighet att med beskattade medel bidra till angelägna förbättringar av lantbrukskooperationens kapitalförsörjning.

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning att ytterligare åtgärder bör vidtas för att främja kooperationens kapitalbehov. Som anförts vid remissbehandlingen skulle emellertid den föreslagna avdragsrätten för inbetalat insatskapital missgynna företag som konkurrerar med lantbrukskooperationen, t. ex. mindre och medelstora företag som brottas med motsvarande problem. Mot denna bakgrund är utskottet f. n. inte berett att tillstyrka en sådan lösning enbart för vissa ekonomiska föreningar. Det bör i stället övervägas om inte ett avdrag av detta slag bör införas i fråga om samtliga företagsformer. Frågan bör utredas så skyndsamt att nya regler kan träda i kraft redan 1985.

Utskottet avstyrker således de nu aktuella motionsyrkandena men förordar med anledning av motionerna att regeringen får i uppdrag att skyndsamt utreda frågan om en avdragsrätt för tillskjutet andels- eller aktiekapital.

2. Stig Josefson (c) och Ingemar Hallenius (c) anser att sista stycket av utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Producentkooperationen har sedan länge lidit av svåra kapitalförsörjningsproblem. En av anledningarna härtill är att de kooperativa företagen missgynnats vid beskattningen och att de inte på samma sätt som aktiebolagen tillerkänts lättnader och stimulanser från samhällets sida. De förslag som regeringen nu lägger fram på skatteområdet kommer i första hand att gagna konsumentkooperationen. Eftersom producentkooperatio-

nen inte lämnar utdelning till medlemmarna på deras kapitalinsatser kommer företagen inom denna viktiga sektor inte att bli delaktiga i den föreslagna lindringen av dubbelbeskattningen av insatsräntan.

Det bör framhållas att medlemsinsatserna utgör en väsentlig del av lantbrukskooperationens egenkapital men att insatsernas andel av totalkapitalet under den senaste tioårsperioden inte har kunnat upprätthållas. Möjligheterna att uppnå förbättringar i detta hänseende utan särskilda stimulanser från samhällets sida ter sig små. De förslag som regeringen nu lägger fram på skatteområdet torde – som framgår av vad som nyss anförts – inte kunna förändra denna situation nämnvärt.

Kooperationsutredningens förslag till en uppskjuten beskattning för inkomster som används för betalning av medlemsinsatser har en central betydelse för lantbrukskooperationens konsolidering. Regeringen har motiverat sin avvisande inställning till detta förslag med att riskvilligt kapital i princip skall vara beskattat och att kooperationen skulle gynnas på bekostnad av andra företag. Utskottet kan inte instämma i dessa invändningar. Bl. a. kan framhållas att man sedan länge accepterat att företag arbetar med reserver som beskattas först i samband med upplösning. Förslaget ligger väl i linje med de tankegångar som finns i fråga om begränsad beskattning av kapital i mindre företag, så länge kapitalet är verksamt inom företaget. En avdragsrätt för insatskapitalet medför också den fördelen att de aktiva medlemmarnas betungande betalningsskyldighet underlättas samtidigt som ett utträde ur föreningen medför beskattning.

Utskottet instämmer således i motionärernas uppfattning att medlemmarna bör få möjlighet till uppskov med beskattningen med 60 % av insatsen i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsförslaget. Avdragsrättens närmare omfattning kan emellertid behöva övervägas ytterligare. Vissa skäl kan tala för att avdragsrätten uttryckligen bör knytas till andelskapital i producentkooperationen. Som anförs i motion 2536 bör det också undersökas i vad mån avdragsrätten kan utformas så att reglerna underlättar startandet eller ombildandet av företag till s. k. arbetskooperativa företag eller personalägda företag.

Med hänvisning till det anförda förordar utskottet att regeringen med anledning av motionerna får i uppdrag att skyndsamt lägga fram förslag till en avdragsrätt vid beskattningen för insatskapital i huvudsaklig överensstämmelse med kooperationsutredningens förslag.

Bilaga 3

Skatteutskottets yttrande 1983/84:10 y

om vissa avdragsfrågor för kooperationens centralorganisationer (prop. 1983/84:84)

Till näringsutskottet

Sedan skatteutskottet avgivit sitt yttrande (SkU 1983/84:7y) över proposition 1983/84:84 om kooperationens kapitalförsörjning, m. m., jämte motioner har Lantbrukarnas riksförbund (LRF) inkommit med en skrivelse i ärendet. Näringsutskottets kansli har anmodat skatteutskottet att yttra sig över vad som anförs i skrivelsen. Med anledning härav får skatteutskottet anföra följande.

De förslag som läggs fram i propositionen avser att underlätta de kooperativa företagens kapitalförsörjning. I detta syfte föreslås bl. a. att kooperativa föreningar som huvudsakligen driver rörelse skall bli berättigade till avdrag för utdelning på insatskapital. Insatskapitalet skall bl. a. kunna bestå av s. k. förlagsinsatser, som enligt förslaget skall utgöra ett riskkapital som kan tas upp även från andra än medlemmar. Bl. a. skall fjärde AP-fonden kunna satsa kapital i ekonomiska föreningar genom förlagsinsatser. Även det nya sparsystemet – dvs. allemanssparandet som börjar den 1 april 1984 – utformas så att riskkapital i denna form kan förmedlas till kooperationen. Utskottet har i sitt nyssnämnda yttrande till näringsutskottet tillstyrkt de i propositionen föreslagna ändringarna av beskattningsreglerna.

Av skrivelsen från LRF och uppgifter som utskottet har inhämtat framgår att man inom lantbrukskooperationen ansett att det är angeläget att man från deras sida deltar i allemanssparandet och att detta sker redan från början. LRF har beslutat att bilda Lantbrukarnas Kapitalfondförvaltning AB som huvudman för Lantbrukarnas Allemansfond, och avsikten är att 40–50 % av fondförmögenheten under första året skall placeras i förlagsinsatser inom kooperationen. Under arbetet inom kooperationen med dessa frågor har det emellertid framkommit att kapitalet i ett inledningsskede inte lämpligen kan placeras direkt i de rörelsedrivande primärföreningarna. Ett snabbt genomförande av förlagsinsatssystemet inom lantbrukskooperationen förutsätter att LRF och andra centralorganisationer medverkar genom att utge egna förlagsinsatser och förmedla det anskaffade kapitalet till de rörelsedrivande föreningarna. LRF hemställer att skattereglerna utformas på ett sådant sätt att dessa planer kan förverkligas.

Som LRF konstaterar i sin skrivelse skulle förbundet inte omfattas av de avdragsregler som föreslås i propositionen. I egenskap av centralorganisation driver LRF nämligen inte självt någon rörelse och uppfyller av organisatoriska och andra skäl inte heller de krav på hur rösträtten skall

anordnas för att en ekonomisk förening skall anses såsom kooperativ i beskattningshänseende (punkt 12 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen).

Frågan om en avdragsrätt för centralorganisationerna har aktualiserats av det nya allemanssparandet och av de möjligheter som öppnas genom den nu aktuella propositionen att placera fondmedlen i detta sparande i förlagsinsatser. Utskottet har stor förståelse för lantbrukskooperationens önskemål att redan från början kunna delta i allemanssparandet i former som på lämpligt sätt tar till vara dessa möjligheter. De redovisade planerna ligger enligt utskottets uppfattning i linje med det grundläggande syftet att främja lantbrukskooperationens kapitalförsörjning. Utskottet finner för sin del inte något hinder mot att en centralorganisation, även om den inte är kooperativ i skattelagstiftningens mening eller driver rörelse, tillerkänns rätt till avdrag för utdelning på förslagsinsatser, under förutsättning att medlemsföreningarna eller deras underorganisationer är kooperativa föreningar som huvudsakligen driver rörelse.

Utskottet föreslår således att de nu aktuella frågorna löses genom en sådan avdragsrätt som LRF föreslår. Om centralorganisationens verksamhet huvudsakligen avser rörelse bör avdraget medges vid beräkning av inkomst härav. I annat fall bör avdrag medges i förvärvskällan kapital.

För att undvika att den föreslagna avdragsrätten i speciella fall medför ej avsedda förmåner för en centralorganisation som är att anse som förvaltningsföretag – dels skattefrihet för mottagen utdelning enligt de regler härom som gäller för förvaltningsföretag och dels avdrag enligt de regler som utskottet föreslår – bör det avdragsgilla beloppet i förekommande fall minskas med den del av utdelningen på förlagsinsatser i organisationen som föranlett skattefrihet för mottagen utdelning på aktier och andelar. Vidare erfordras en följdändring i punkt 1 av anvisningarna till 54 § kommunalskattelagen.

Förslag till erforderliga ändringar i det i propositionen framlagda förslaget rörande kommunalskattelagen fogas till yttrandet såsom bilaga.

Stockholm den 13 mars 1984

På skatteutskottets vägnar
RUNE CARLSTEIN

Närvarande: Rune Carlstein (s), Stig Josefson (c), förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Olle Westberg (s), Hagar Normark (s), Bo Lundgren (m), Ingemar Hallenius (c), Bo Forslund (s), Karl Björzén (m), Kjell Johansson (fp), Lars Hedfors (s), Anna Lindh (s) och Ewy Möller (m).

* Ej närvarande vid justeringen.

Bilaga
(till bilaga 3)

Förslag till ändringar i regeringens förslag rörande kommunalskattelagen

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
Ingressen	
Härigenom föreskrivs i fråga om kommunalskattelagen (1928:370) *dels* att punkt 4 av anvisningarna till 28 § skall upphöra att gälla, *dels* att 28 § 1 mom., 29 § 2 mom., 38 § 1 mom., punkterna 4 och 9 av anvisningarna till 21 §, punkt 8 av anvisningarna till 24 §, punkt 2 av anvisningarna till 28 §, punkterna 1 och 3 av anvisningarna till 38 § samt punkt 1 av anvisningarna till 54 § skall ha nedan angivna lydelse, *dels* att i anvisningarna till 24 § skall införas en ny punkt, 2 a, *och* i anvisningarna till 29 § en ny punkt, 13, av nedan angivna lydelse.	Härigenom föreskrivs i fråga om kommunalskattelagen (1928:370) *dels* att punkt 4 av anvisningarna till 28 § skall upphöra att gälla, *dels* att 28 § 1 mom., 29 § 2 mom., 38 § 1 mom., punkterna 4 och 9 av anvisningarna till 21 §, punkt 8 av anvisningarna till 24 §, punkt 2 av anvisningarna till 28 §, punkterna 1 och 3 av anvisningarna till 38 § samt punkt 1 av anvisningarna till 54 § skall ha nedan angivna lydelse, *dels* att i anvisningarna till 24 § skall införas en ny punkt, 2 a, i anvisningarna till 29 § en ny punkt, 13, *och i anvisningarna till 39 § en ny punkt, 6,* av nedan angivna lydelse.
till 29 §	
13. Har en – – – – – – – – – – denna utdelning. En kooperativ – – – – – – – – – – helhet avdragsgill.	*Är en ekonomisk förening direkt eller indirekt centralorganisation för kooperativa föreningar, vilkas verksamhet huvudsakligen avser rörelse, har centralorganisationen – även om den inte är kooperativ enligt punkt 12 – rätt till avdrag för utdelning på förlagsinsatser. Om centralorganisationens verksamhet huvudsakligen avser rörelse medges avdrag vid beräkning av inkomst härav. I annat fall medges avdrag vid beräkning av inkomst av kapital (punkt 6 av anvisningarna till 39 §).*
Avdrag för – – – – – – – – – – sig till. Avdrag medges – – – – – – – – – – riksskatteverket fastställer.	
till 39 §	
	6. Att en ekonomisk förening kan få avdrag för utdelning på förlagsinsatser vid beräkning av inkomst av

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
	kapital framgår av punkt 13 av anvisningarna till 29 §. Är föreningen ett förvaltningsföretag enligt punkt 1 andra stycket av anvisningarna till 54 § skall det avdragsgilla beloppet minskas med den del av utdelningen som föranlett frikallelse från skattskyldighet enligt nämda stycke.
till 54 §	
1. I denna anvisningspunkt förstås med företag svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening samt med utdelning sådan utdelning på aktie i svenskt aktiebolag eller andel i svensk ekonomisk förening som har uppburits i förhållande till innehavda aktier eller andelar eller som har uppburits efter annan grund men inte är avdragsgill för det utdelande företaget enligt punkt 13 första stycket av anvisningarna till 29 §. Bestämmelserna i tredje–femte styckena nedan gäller inte utdelning *på kooperativ förenings förlagsinsatser.*	1. I denna anvisningspunkt förstås med företag svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening samt med utdelning sådan utdelning på aktie i svenskt aktiebolag eller andel i svensk ekonomisk förening som har uppburits i förhållande till innehavda aktier eller andelar eller som har uppburits efter annan grund men inte är avdragsgill för det utdelande företaget enligt punkt 13 första stycket av anvisningarna till 29 §. Bestämmelserna i tredje–femte styckena nedan gäller inte *sådan* utdelning *på förlagsinsatser som är avdragsgill för det utdelande företaget.*
Företag, som uteslutande – – – – – – – – – fysiska personer.	
Företag, som bedriver – – – – – – – – –lös egendom.	
Företag som bedriver – – – – – – – – – företagets försäkringsrörelse.	
Företag som inte – – – – – – – – – det nära.	
Skattefrihet enligt – – – – – – – – – i förvaltningsföretaget.	
Om särskilda – – – – – – – – – inte föras.	
Förvärvar företag – – – – – – – – – inbetald insats.	
Ikraftträdandebestämmelserna	
1. De nya bestämmelserna i 29 § 2 mom., punkt 1 av anvisningarna till 54 § samt *den nya punkten* 13 av anvisningarna till 29 § tillämpas redan vid 1985 ars taxering.	1. De nya bestämmelserna i 29 § 2 mom., punkt 1 av anvisningarna till 54 § samt *de nya punkterna 13* av anvisningarna till 29 § *och 6 av anvisningarna till 39 §* tillämpas redan vid 1985 års taxering.

Bilaga 4

Lagutskottets yttrande

1983/84: 2 y

över proposition 1983/84: 84 om kooperationens kapitalförsörjning m. m.

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har beslutat bereda lagutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84: 84 om kooperationens kapitalförsörjning m. m. och motioner med anledning av propositionen.

I propositionen konstateras att kooperationens kapitalförsörjning behöver förbättras. I sådant syfte läggs fram förslag till ändringar i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar (föreningslagen) som öppnar möjlighet för föreningarna att ta till sig riskbärande kapital även från andra än medlemmarna. På skatteområdet föreslås att dubbelbeskattningen av utdelad vinst i ekonomiska föreningar lindras. Dessutom föreslås vissa andra ändringar i skattereglerna. Slutligen innehåller propositionen förslag till lagändringar som skall göra det möjligt att tillföra föreningarna kapital från fjärde fondstyrelsen och från allemanssparandet.

Lagutskottet har beslutat avge yttrande över förslaget till ändringar i föreningslagen samt över ett förslag till ändring i aktiebolagslagen. De med anledning av propositionen väckta motionerna berör inte dessa förslag.

Lagutskottet får anföra följande.

Förslaget till ändringar i föreningslagen innebär att kapital skall kunna tillföras föreningarna genom särskilda kapitalinsatser (s. k. förlagsinsatser). Deras sammanlagda belopp får uppgå till högst summan av gjorda medlemsinsatser. Varje förlagsinsats skall vara bunden i föreningen i minst fem år och med en uppsägningstid av minst två år i förväg. Med förlagsinsatserna skall följa rätt till utdelning. Föreningarna skall med den som tillskjutit en förlagsinsats kunna avtala om högre avkastning än som enligt lagen är tillåten i fråga om medlemsinsats. Avtal skall också kunna träffas om att förlagsinsatserna skall ha förtur till insatsränta framför medlemskapitalet. I övrigt avses att förlagsinsatserna skall ha en mellanställning mellan det lånade kapitalet och medlemsinsatserna sålunda att vid föreningens upplösning förlagsinsatserna skall återbetalas före medlemsinsatserna men endast i den mån överskott finns sedan samtliga borgenärer fått sitt.

Innehavarna av förlagsandel har enligt förslaget inte rösträtt på föreningsstämman och äger inte heller rätt till representation i styrelsen. Inflytandet i föreningen inskränker sig för förlagsandelshavarnas del till en rätt att klandra stämmobeslut samt en rätt att, om innehavet av förlagsan-

delarna representerar minst en tiondel av det totala insatskapitalet, påkalla utseendet av en särskild revisor.

Utskottet konstaterar att förslaget till införandet av förlagsinsatser utgör ett nytt inslag inom kooperationen och bryter mot den gällande principen att behovet av egenkapital i rörelsen tillgodoses genom medlemsinsatser och fonderade överskott. Förslaget har emellertid erhållit ett positivt mottagande under remissbehandlingen.

Som framgår av redogörelsen ovan för förslaget får innehavare av förlagsandel ett mycket begränsat inflytande i föreningen. Detta är nödvändigt för att inte de kooperativa grundprinciperna skall äventyras och föreningarnas nuvarande karaktär förändras. Det bör dock påpekas att innehavare av förlagsandelar kan få ett större ekonomiskt inflytande än som direkt följer av lagen. Enligt förslaget skall sålunda det sammanlagda beloppet av förlagsinsatserna få uppgå till högst summan av gjorda medlemsinsatser. Maximiregeln tar emellertid endast sikte på tillskottsögonblicket. Om ett flertal medlemmar lämnar en förening kort efter tillskottet av förlagsinsatser och de avgående medlemmarna får tillbaka sina insatser kommer medlemskapitalet att sjunka till en nivå under förlagsinsatskapitalet. Denna situation medför inte att föreningen automatiskt måste betala tillbaka någon del av förlagsinsatskapitalet. Däremot hindrar de föreslagna bestämmelserna föreningen att skaffa nytt förlagsinsatskapital innan medlemskapitalet har höjts till en nivå över förlagsinsatskapitalet.

Förslagen om högre avkastning för förlagsinsatskapitalet än medlemskapitalet och om förtur för förlagsinsatskapitalet till insatsränta har tillkommit i syfte att göra det attraktivt att satsa riskbärande kapital i en ekonomisk förening. Som lagrådet påpekat får emellertid innehavare av förlagsandel en i viss mån svag ställning och kan under ogynnsamma förhållanden få svårt att rädda något av värdet av sin kapitalinsats. Detta sammanhänger med förutom det bristande inflytandet i föreningen att förlagsinsatserna genom sin natur av egenkapital i föreningen får en sämre ställning än en vanlig borgenär. Den föreslagna ordningen innebär således vissa risker för förluster till följd av misstag om vilken rättslig ställning som följer med innehavet av en förlagsinsats. Som föredragande statsrådet framhåller (s. 49) kan det dock inte göras gällande att en förlagsinsats i något avgörande hänseende ges en svagare ställning än vad som motiveras av karaktären av riskbärande eget kapital och som är nödvändigt med hänsyn till strävan att bibehålla föreningarnas kooperativa natur. Som förslaget är utformat torde också förlagsinsatserna komma att främst utnyttjas av institutionella kapitalplacerare.

Utskottet kan från de synpunkter utskottet har att beakta inte finna att det finns något att erinra mot förslaget till ändringar i föreningslagen. Utskottet tillstyrker därför förslaget. Utskottet vill samtidigt erinra om att kooperationsutredningen avser att inom kort lägga fram förslag till en helt ny lag om ekonomiska föreningar. De nu föreslagna ändringarna har därför

i viss mån en provisorisk karaktär. Utskottet utgår ifrån att – om det vid tillämpningen av den nya ordningen skulle visa sig att lagen har vissa brister eller i vissa hänseenden är mindre ändamålsenlig – en komplettering kommer att ske i samband med beredningen av kooperationsutredningens förslag.

Som utskottet inledningsvis anfört är avsikten att det nya allemansspararandet skall utformas så att riskkapital kan förmedlas till kooperationen genom kapitalsparfonderna. I propositionen tas också upp en annan fråga med anknytning till allemansspararandet, nämligen det s. k. låneförbudet i 12 kap. 7 § aktiebolagslagen. Förbudet innebär att ett aktiebolag i princip inte får lämna penninglån till den som äger aktier i bolaget eller till den som har för avsikt att med hjälp av lånet förvärva aktier i bolaget. För den som har andelar i en aktiefond eller i en icke företagsanknuten aktiesparfond gäller emellertid det undantaget att andelsinnehavaren inte räknas som aktieägare i ett bolag vars aktier ingår i fonden. I propositionen föreslås den ändringen i aktiebolagslagen att undantaget från låneförbudet skall gälla även kapitalsparfonderna. Utskottet, som inte kan finna att det finns några skäl att behandla andelar i kapitalsparfonderna annorlunda än andelar i aktiesparfonder, tillstyrker propositionen även i denna del.

Stockholm den 14 februari 1984

På lagutskottets vägnar
PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s), Martin Olsson (s), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m)*, Allan Ekström (m), Marianne Karlsson (c)*, Owe Andréasson (s), Nic Grönvall (m)*, Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s) och Ulla-Britt Carlsson (s)*.

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

Bilaga 5

Lagutskottets yttrande 1983/84:3 y

över proposition 1983/84:84 om kooperationens kapitalförsörjning, m. m.

Till näringsutskottet

Lagutskottet har den 14 februari 1984 avgivit yttrande (LU 1983/84:2 y) över de i proposition 1983/84:84 framlagda förslagen till ändringar i föreningslagen och aktiebolagslagen.

Sedan lagutskottet avgivit yttrandet har Lantbrukarnas riksförbund (LRF) inkommit med en skrivelse vari hemställs om förtydliganden av vissa uttalanden i propositionen om avkastningen på förlagsinsatserna. Lagutskottet som efter att ha tagit del av skrivelsen beslutat att avge ett kompletterande yttrande får anföra följande.

Förlagsinsatserna skall enligt propositionen utgöra ett riskbärande kapital och ha en mellanställning mellan medlemsinsatserna och det lånade kapitalet. I motsats till vanliga förlagslån skall någon ränta inte betalas på kapitalinsatserna utan avkastning skall utgå i form av vinstutdelning.

Utdelning i ekonomisk förening beslutas av föreningens stämma. Förutsättning för att vinstutdelning skall få ske är enligt 18 § föreningslagen att en fastställd balansräkning för det senaste räkenskapsåret utvisar fritt eget kapital som överstiger eventuellt redovisad förlust. Innan vinstutdelning får ske skall från detta överskott vidare dras av vad som enligt lag eller föreningens stadgar skall avsättas till bundet eget kapital. Hit hör obligatorisk avsättning till reservfond (17 § föreningslagen). Vid bedömningen av vilken vinstutdelning som får ske till medlemmarna måste också beaktas föreningens konsolideringsbehov. Enligt 18 § tredje stycket föreningslagen får vinstutdelning eller utbetalning i annan form av gottgörelse inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till konsolideringsbehovet och föreningens likviditet strider mot god affärssed.

De kooperativa föreningarnas ändamål är inte främst att ge avkastning på satsat kapital. Föreningarnas överskott fördelas därför vanligen genom gottgörelse i form av tilläggsbetalning till medlemmarna för levererade varor, s. k. efterlikvid, eller återbäring då varor sålts till medlemmarna. Överskottet kan emellertid också delas ut i förhållande till vars och ens insats. I 18 § andra stycket används för denna form av utdelning det något missvisande uttrycket ränta på insats. Det är dock inte fråga om någon verklig ränta utan en procentuell utdelning på det satsade kapitalet – i propositionen (s. 161) benämnd insatsutdelning. Sådan utdelning är begränsad till diskontot med tillägg av tre procentenheter.

Enligt propositionens förslag skall, som ovan nämns, avkastning på

förlagsinsatserna ske genom insatsutdelning. Den för medlemsinsatserna stadgade begränsningen skall dock inte gälla för förlagsinsatserna. På de för varje förlagsinsats utfärdade förlagsandelsbevisen skall anges den rätt till utdelning som insatsen medför (16 e § föreningslagen). Föreningens stadgar skall föreskriva vad som skall gälla när förlagsinsatser finns.

LRF hänvisar i sin skrivelse till att i propositionen (s. 47) uttalas dels att den för medlemsinsatserna gällande begränsningen av utdelningen inte skall gälla för förlagsinsatserna och att föreningen och den som skjutit till en förlagsinsats således bör kunna avtala om en högre avkastning, dels att avtal också bör kunna träffas om att förlagsinsatserna skall ha förtur till utdelning framför medlemskapitalet. Vidare hänvisas till förslaget att bankinspektionen skall kunna ge de av de kooperativa organisationerna inom ramen för allemanssparandet startade kapitalsparfonderna dispens att placera mer än stadgade 10 % av medlen i förlagsandelsbevis och till uttalandet på s. 190 att en förutsättning för dispens bör vara att placering sker i förlagsandelsbevis "med fast avkastning". LRF anser det oklart om i dessa uttalanden inläggs något mer än ett påvisande av att utdelning på förlagsinsatser kan prioriteras framför annan utdelning. LRF menar vidare att det bör klarläggas på vilket sätt avkastningsfrågan kan regleras i förlagsandelsbeviset.

Utskottet vill med anledning av LRF:s skrivelse ånyo stryka under att avkastningen på förlagsinsatserna inte skall utgå i form av årlig ränta utan i form av utdelning ur årsvinsten sedan obligatorisk avsättning skett till bundet kapital och för konsolideringsändamål. Föreningen har därför ingen möjlighet att avtala om att avkastning årligen skall utbetalas med ett fast procentuellt belopp. Eftersom ett avtal om framtida utdelning inte är rättsligt bindande saknar företagen vidare möjlighet att träffa avtal om såväl att utdelning årligen skall ske oavsett vinst som att utdelning skall ske från tillgänglig vinst med ett fastställt procentuellt belopp. Föreningsstämman har att årligen besluta om storleken av en utdelning, och stämman kan inte genom föreskrift i stadgarna avhända sig denna uppgift.

Däremot kan i stadgarna regleras grunderna för fördelningen av uppkommen vinst. Det är således möjligt att ange att fritt eget kapital skall efter obligatorisk avsättning och så långt det räcker tas i anspråk för insatsutdelning. Vidare kan föreskrivas att förlagsinsatserna skall ha företrädesrätt till den årliga utdelningsbara vinsten upp till visst högsta tak framför utdelning på medlemskapitalet och innan avsättning till gottgörelse i form av återbäring eller efterlikvid.

Som ovan anförts skall det av föreningen utgivna förlagsandelsbeviset bl. a. innehålla uppgift om den rätt till utdelning som insatsen medför. Om i stadgarna tagits in föreskrifter motsvarande de ovan beskrivna bör i andelsbeviset kunna anges att med förlagsinsatsen följer företrädesrätt till årlig vinstutdelning intill ett årligt belopp som högst motsvarar diskontot med tillägg av visst antal procentenheter beräknat på förlagsinsatsernas kapitalbelopp före utdelning på medlemsinsatskapitalet och innan avsättning till

återbäring eller efterlikvid.

För att göra placeringen i förlagsinsatser något mer säker och mer attraktiv skulle kunna övervägas att direkt i föreningslagen föreskriva en företrädesrätt till vinstutdelning för förlagsinsatserna före medlemsinsatserna både när det gäller insatsutdelning och särskild gottgörelse. Enligt utskottets mening kan det dock i vissa situationer vara mindre lämpligt med en tvingande regel. En föreskrift i föreningens stadgar om företrädesrätt i enlighet med vad ovan beskrivits bör enligt utskottets mening ge ett tillräckligt säkert bedömningsunderlag för den som avser att tillskjuta medel för förlagsinsatser.

När det gäller frågan om bankinspektionens rätt att ge dispens för vissa kapitalsparfonder att placera större belopp i förlagsinsatser ankommer det inte på lagutskottet att ange de närmare förutsättningarna härför. Utskottet vill dock i anslutning till det tidigare anförda peka på att det inte är möjligt att i enlighet med propositionens förslag som förutsättning för dispens kräva att placeringen skall ske i förlagsinsatser med "fast avkastning."

Avslutningsvis vill utskottet något beröra en fråga som anknyter till utskottets påpekande i det tidigare avgivna yttrandet att medlemskapitalet kan komma att sjunka till en nivå under förlagsinsatskapitalet om flera medlemmar lämnar en förening kort tid efter tillskottet av förlagsinsatser och därvid får tillbaka sina insatser. Enligt 67 § föreningslagen skall beslut om sådan ändring av föreningens stadgar som innebär att medlems rätt till årsvinst inskränks fattas med kvalificerad majoritet (minst tre fjärdedelar av de röstande). Medlem som inte samtyckt till ändringen har enligt 68 § en ovillkorlig rätt att utträda ur föreningen och, även för den händelse att stadgarna föreskriver annat, rätt att få ut sin insats och beslutad vinstutdelning.

Beslut om företrädesrätt för förlagsinsatskapitalet innebär formellt en inskränkning i medlems rätt till årsvinst och skall följaktligen fattas med kvalificerad majoritet och ger enligt ovan medlem en särskild rätt till utträde. Under ärendets beredning har framhållits att en ovillkorlig rätt till utträde och uttag av insatsen skulle kunna föra med sig betydande nackdelar för föreningen och motverka syftet med reformen. Det har därför ifrågasatts om inte 68 § borde ändras så att den inte omfattar stadgebeslut om förlagsinsatser.

Enligt utskottets mening kan vissa skäl tala för en sådan ordning. Härigenom skulle nämligen kunna undvikas att föreningens soliditet sjunker och att förlagsinsatskapitalet får ett för stort reellt inflytande. Det bör emellertid beaktas att bestämmelsen i 68 § är en minoritetsskyddsregel. Enligt utskottets mening måste det föreligga mycket tungt vägande skäl för att göra en inskränkning i minoritetsskyddet. Några sådana skäl har dock inte förebragts i ärendet. Utskottet avstår därför ifrån att föreslå någon ändring. Skulle det visa sig att gällande ordning kommer att i tillämpningen medföra betydande problem utgår utskottet från att frågan kommer att prövas i första

hand i samband med beredningen av kooperationsutredningens förslag till ny lag om kooperativa föreningar.

Stockholm den 22 mars 1984

På lagutskottets vägnar
PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Owe Andréasson (s), Nic Grönvall (m)*, Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s), Kersti Johansson (c) och Berit Löfstedt (s)*.

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

Innehåll

Ärendet ... 1

Sammanfattning ... 1

Proposition 1983/84:84 ... 2
Huvudsakligt innehåll ... 2
Förslag ... 3

Motionerna ... 3

Sammanfattning av vissa allmänna synpunkter ... 4
Industriministerns anförande ... 4
Synpunkter i motionerna ... 6

Utskottet ... 7
Vissa allmänna synpunkter ... 7
Kapitalförsörjning ... 9
Inledning ... 9
Riskkapital till kooperationen genom förlagsinsatser ... 10
Medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i kooperationen ... 14
Riskkapital till kooperationen genom allemanssparandet ... 16
Beskattning av ekonomiska föreningar m. m. ... 20
Låneförbudet i aktiebolagslagen ... 23
Förlagsinsatser i jordbrukets kreditkassor ... 23
Kooperativ utveckling ... 24
Inledning ... 24
Kooperativt råd ... 24
Forskning om kooperativ verksamhet ... 25
Arbetskooperation ... 26
Hemställan ... 28

Reservationer
1. Kooperationen i samhället (c) ... 30
2. Medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i kooperationen (c) ... 30
3. Beskattning av ekonomiska föreningar (m, fp) ... 31
4. Beskattning av ekonomiska föreningar (c) ... 32
5. Forskning om kooperativ verksamhet (c) ... 32
6. Arbetskooperation (c) ... 33

Bilagor

1. Av utskottet föreslagna ändringar i regeringens förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) 34
2. Skatteutskottets yttrande 1983/84:7 y 36
3. Skatteutskottets yttrande 1983/84:10 y 40
4. Lagutskottets yttrande 1983/84:2 y 44
5. Lagutskottets yttrande 1983/84:3 y 47

minab/gotab 78321 Stockholm 1984